

KULTÚRA

ROČNÍK XI. – č. 18

DVOJTÝŽDENNÍK ZÁVISLÝ OD ETIKY

22. OKTÓBRA 2008

Vydáva Factum bonum, s. r. o. • Šéfredaktor Teodor Križka • Redakcia: Sološnická 41, 841 05 Bratislava, Tel./fax: 654 12 388 • e-mail: redakcia@kultura-fb.sk • Cena 29 Sk • 0,93 €

Snímka: Katarína Džunková

Vo všeobecnosti politická psychológia je kreovaná ako aplikácia poznatkov psychológie, poznatkov o ľudskej psychike pre potreby štúdia politiky. V tom zmysle aj behaviorizmus môže byť spolu s celým poznatkovým systémom psychológie užitočný pre štúdium politiky. Behaviorizmus je psychologická teória, ktorá zužuje psychiku človeka iba na správanie. Považuje prostredie za rozhodujúci činiteľ. Predpokladá, že usporiadaním podnetov v prostredí možno vyvolať potrebné správanie. Toto môže byť pre politiku lákavé a môže redukovať človeka iba pre svoje potreby.

Riziká sú, ak politika nedovoľuje poznávanie a štúdium samej seba a naopak využíva nejaký poznatkový systém pre potreby ovládania človeka, aby mu zabránila plné poznávanie politických realít. Tak to bolo v prípade totality. Dôsledkom môže byť falošné vedomie alebo snaha človeka nepodľahnúť. Niekedy sú to geopolitické záujmy, ktorými sa ako cieľom posväcujú prostriedky skresľujúce politické reality. Napríklad popieranie toho, že Gruzínsko prvé začalo paľbu na Južné Osetsko. Potom ako dôsledok vytvárania falošného vedomia o Rusku, ale aj ostatných Európanoch. Dobrí západní Európania a zlí Rusi. Hoci reálne ide o politikov západných, teda amerických a európskych, vrátane ruských. Oddeľovaním Ruska od Európy akoby si chcela Európa ponechať priestor pre starý typ konfliktov. Rusko začína reagovať. Reálne však potrebuje pokoj a spoluprácu.

Riziká behaviorizmu v politike

Dobré je, ak politik má potrebu byť v kontakte s celým ľudským bytím, nie iba s nejakým jeho aspektom, ktorý sa práve hodí do politického systému. V politike sa veľmi potíchu, ale výrazne nanovo usalašil systém udeľovať tresty. Myslím, že je to, okrem iného, aj rezíduum studenej vojny, kde každá strana prezentovala svoju možnosť udeľiť druhej strane trest, a to akosi udr-

STANISLAV HVOZDÍK

žovalo rovnováhu. To je tiež veľmi stará európska politická tradícia. Za nebezpečné sa považovalo, ak jedná zo strán mala lepšie možnosti trestať. Rozdiel bol v tom, že v západnom systéme bola lepšia kontrola možného zneužívania trestov, viac alternatív pozitívnych riešení, práca na rozvoji demokracie, kým vo východnej Európe obsadenej ideológiou komunizmu trestu sa dalo vyhnúť iba súhlasom s komunistickou ideológiou. Pád komunizmu, sprevádzaný akýmisi zmierením, mohol byť začiatkom niečoho nového. Mohla to byť politika sfunkčňovania hodnôt. Ale zdá sa, že západ neodolal pokušeniu pocitu víťaz-

za a začal diktovať, ako má vyzerat' demokracia, bez ohľadu na konkrétne podmienky.

Ale aj západná Európa má svoje dilemové situácie. Ako spoločnosť prosperujúca zápasí o to, ako má vyzerat' štastie. Z dvoch modelov, eudaimonistického a hedonistického sa rozhoduje oveľa častejšie pre hedonizmus. Eudaimónia ako tradícia skúmania vzťahu medzi tým, čo človek robí a ako sa potom cíti, má priestor pre svedomie. Aj oslabovanie kresťanstva oslabuje túto tradíciu. Hedonistická tradícia predpokladá, že záleží od možnosti užívať. Luxus ako náhrada za pokoj, pohodlie ako cieľ. Je to hedonizmus, ktorý naplnia skresleným vedomím to známe behavioristické tvrdenie, že človek chce maximalizovať odmenu, zisk a minimalizovať trest. Treba však pripomenúť, že Epikuros so svojím citom pre mieru by isto s konzumnou interpretáciou hedonizmu nesúhlasil.

Hedonistickej tradícii, konzumnej spoločnosti, mohol vyhovovať model polarizovaného sveta, pretože v západnom človeku nechával iluzívny pocit, že je lepší ako ten východoeurópsky, či stredoeurópsky, ktorý reálne musel znášat' tresty komunizmu.

(Pokračovanie na 2. strane)

So svetovou finančnou krízou padol i mýtus o liberálnom trhovom hospodárstve, predstava o tom, že sféra ekonomiky je akási iná príroda, že i tam treba dovoliť, aby lykožrút požral všetky tatranské stromy, ak chceme, aby boli Tatry zdravé. Veď áno, i lesy sa spamätajú, i hospodárstvo sa spamätá - raz. Ale za akú cenu? Predsa len sa ukazuje rozumnejšie citlivo zasiahnuť a urýchliť, resp. uľahčiť proces ozdravovania - v prírode rovnako ako v iných sférach, ekonomiku nevynímajúc, keďže sa nás bezprostredne dotýka. Lebo hospodárske krízy len neožobračujú, ale majú aj iné konzekvencie, o ktorých by som radšej nepísal. Nakoniec, z histórie XX. storočia si ich ešte zväčša dobre pamätáme.

Človek by však mal zo svojich chýb vyvodit' ponaučenie. I naši rýchlokvasení liberáli by

Ako cibuľa

TEODOR KRIŽKA

sa aspoň mohli ospravedlnit', ak už nič iné, za šírenie bludu o samoliečivej schopnosti trhového mechanizmu, pomocou ktorého na osem rokov ohlúpili slovenské obyvateľstvo. Ale nie, také nič nehrozí.

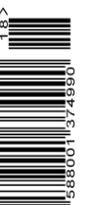
Ani našim kresťanským demokratom, zdá sa, nehrozí, že prehodnotia svoje osemnásťročné pôsobenie na slovenskej politickej scéne a konečne začnú byť viac slovenskí ako európski, či svetoví. Lebo práve tieto dni ukázali, kde sa končí svetovosť mocných, najskôr pri vlastných národných záujmoch. Žiadalo by sa, aby vyjadrili jednoznačné a nedvojzmyselné postoje napr. k zasahovaniu maďarských štátnych predstaviteľov do vnútorných záležitostí Slovenskej republiky, keď ovplyvňujú, ak nechcem povedať, priamo koordinujú pôsobenie SMK na slovenskej politickej scéne. A mohli by už konečne vytriezviť z delenia domáceho politického spektra na dva zabetonované tábory, akoby ten iný tábor bol HIV pozitívny. No úna materiálu, ktorá sa zjavne prejavuje s každým pribúdajúcim problémom, súčasnému vedeniu KDH neumožní hľadať nové, nonkonformné postoje a riešenia. Žiaľ, nič také ako iniciatívnosť a odvaha na realistické, uskutočniteľné vízie pravdepodobne nehrozí, kým sa vo vedení kresťanskej demokracie nepresadia mladí charaktéri, pragmatickí, ale predovšetkým kresťanský zmysľajúci talentovaní politici.

Ale sú takí vôbec?

Nejde totiž o rétoriku, o povinné tance raz, dva razy za rok na osvedčené témy, ktoré podľa potreby zdisciplinujú pochybujúcich sympatizantov. Ide o schopnosť každodenne dokazovať, že kresťanstvo nie je len záležitosť intimného života človeka, ale aj model, ktorý má blahodarné účinky v životnej praxi, že kresťanstvo je jednoducho aplikovateľné v ľudskej každodennosti, či spoločenskom a politickom systéme. Každá medzera, ktorú nezaplňme mravným obsahom opierajúcim sa o vyšší princíp, sa totiž skôr či neskôr zaplní nejakým obsahom, ktorý však duchovno bude iba imitovať, ak ho už úplne nepoprie. Na zvrhých politických systémoch, na nešťastnom pôsobení diktátorov, na vojnách nemávame podiel len aktívne, no aj tým, že sme boli pasívni vtedy, keď bolo treba pontúknúť zmysluplné riešenie.

Transcendencia viny, o ktorej som tak trochu písal minule, má totiž mnoho, mnoho vrstiev. Ako cibuľa.

www.kultura-fb.sk

Vážena pani ministerka!

Odpuštie, prosím, že som si dovolil obrátiť sa na Vás.

Z masmédií som sa dozvedel, že ste predsedovi slovenskej vlády dali ultimátum vo veci maďarsko-slovenských vzťahov, menovite údajného nedodržovania práv maďarskej národnostnej menšiny v súvislosti s vydaním učebnice dejepisu, v ktorom názvy slovenských miest obcí, riek a pohorí atď. v texte knihy len po slovensky a poznámkach v maďarčine.

Pani ministerka, vo všetkých štátoch sveta občania musia ovládať úradný jazyk väčšinového národa a občianstvo získajú len vtedy, keď ho ovládajú a urobia skúšku z administratívy, jeho predpisov atď.

To u nás platí i pre občanov maďarskej národnej menšiny. Najprv sú občanmi štátu a až potom príslušníkmi národnostných menšín. Čiže najprv musia dobre ovládať úradný jazyk Slovenska, a tým je slovenčina a názvy obcí a miest na Slovensku, a preto v dejepise aj v maďarskom jazyku majú názvy miest a dedín atď. v slovenčine a v poznámkach v maďarčine.

Vehementné dožadovania sa rovnocenného postavenia názov týchto komodít v maďarčine zväzda k presvedčeniu, že ide o oživovanie Veľkého Uhorska, Félvidéku.

Odvolávanie na skutočnosť, že Maďari v karpatskej kotline sú pôvodným obyvateľstvom, je v rozpore s históriou tohto územia a vy to veľmi dobre viete, lebo archeologické pamiatky svedčia o tom, že na území, na ktorom bývajú Maďari, či už na Slovensku alebo v okolitých štátoch, už v r. 830 existovalo kniežatstvo Pribinovo, Mojmirovo a Koceľovo v Panónii. Maďarskí kočovníci prišli na toto územie až r. 896 a pokračovali v kočovnom živote až keď ich r. 955 Otto I. na hlavu porazil pri Ausburgu, pri rieke Lech, potom zmenili spôsob života a stali sa pastiermi a roľníkmi, od Slovanov prevzali vyššiu kultúru, a vzdelanosť a kresťanstvo, i názvy týchto komodít.

V 18. Storočí, vo vtedajšom Uhorsku,

Maďari tvorili cca 28-30% menšinu obyvateľstva, mali nevyvinutú reč, potrebné kultúrne výrazy, a preto na sneme padli návrhy za úradný jazyk vyhlásiť niektorý slovanský jazyk.

Po rakúsko-uhorskom vyrovnaní, a najmä po zavedení jazykového zákona, začala sa tuhá maďarizácia podľa vzoru učiteľky gróffy Júlie Károlyiovej, ktorá nedovolila ani zhovárať sa po slovensky dokonca ani na školskom dvore, tvrdila, že aj modliť sa musia po maďarsky, lebo

List ministerke zahraničných vecí MR

Pán Boh rozumie tiež len po maďarsky. V časopise Komáromi lapok z r. 1908 sa môžete dočítať, že mladá učiteľka materskej školy Emilia Kapocsyová v obci Marcelová v okrese Komárno, v obci, v ktorej len dve deti vedeli po maďarsky, za jednu generáciu pomaďarčila celú obec, za čo dostala vysoké štátne vyznamenanie.

Žiaci aj modliť sa museli len po maďarsky, a kto modlitbu neovládal, dostal trstenicou po perách alebo po zovretých končekoch prstov.

Keď sa z Rakúsko-Uhorska, po prehratej vojne, na základe 14 bodov prezidenta USA Wilsona vytvorili nástupnícké štáty na etnickom princípe, Slovensko sa stalo súčasťou ČSR a hranicu medzi Maďarskom a Slovenskom ustálili v stredne etnicky zmiešaného územia tak, že na Slovensku zostalo toľko Maďarov, koľko Slovákov v Maďarsku.

Vďaka pokračujúcej maďarizácii väčšinu Slovákov pomaďarčili, lebo ako Slováci nemohli odolať asimilačnému a hospodársko-politickému útlaku, bez hlásenia sa za Maďarov sa nemohli uplatniť, potom Viedenskou arbitrážou z 2. novembra 1938 sa dostalo do Maďarska 276 287 Slovákov. 4. 4. 1939 sa po vojenskom zásahu dostalo do Maďarska 1697 m2 územia a ďalších 69 639 oby-

vateľov, s nepatrným počtom Maďarov, väčšinou Slovákov, ktorí zas boli vystavení maďarizácii.

Je tragédiou, že Maďari, najmä ich politické reprezentácie, doteraz nechcú pochopiť a zmieriť sa skutočnosťou, že Uhorsko raz navždy zaniklo, a preto od podpisania Trianonskej mierovej zmluvy (4. 6. 1920 a nadobudnutia platnosti 26. 7. 1921), všetky politické reprezentácie Maďarska otvorene, či polotvorene, sa dožadovali jej zrušenia a zákulisne, skry-

te, usilujú o jej revíziu, o obnovenie Veľkého Uhorska a návratu Félvidéku do Anyaország.

Pani ministerka, maďarská národnostná menšina na Slovensku má také nadštandardné národnostné práva, aké nemá žiadna iná národnostná menšina v Európe, ba i vo svete.

Nespokojnosť a nepokoje vyvolávajú len šovinistickí politici, ktorí tak získavajú popularitu a stúpajú im preferencie zvoliteľnosti za zástupcov ich národných, či národnostných denominácií.

Keď si politickí predstavitelia národnostných menšín v štátoch, ktoré vznikli po rozpade Uhorska, konečne uvedomia, že ich snaha o obnovenie zaniknutého väzenia národov, Uhorska, je neuskutočniteľnou utópiou a začnú sa v nástupníckych štátoch konštruktívne správať, prestanú národnostné rozbroje.

Nehnevajte sa, prosím, že som sa úprimne vyjadril o tomto probléme, ale mám bohatú skúsenosť osobnú, ale najmä sprostredkovanú strýkom, farárom v Predmieri a mojim starým otcom, učiteľom, otcom a matkou učiteľov, ktorí vyštudovali len na maďarských učiteľských preparandžiach a sami zažili nemilosrdnú maďarizáciu.

IVAN ŠTELCEK
Trenčín 12. 10. 2008

Federatívna, Zväzová a či predsa len Spolková republika Nemecko?

Nemecká spolková republika, Západné Nemecko. Takto sme voľakedy nazývali tú časť dnešného Nemecka, o ktorej sa nám komunistická ideológia usilovala nahovoriť, že tam vládne kapitalistický, imperialistický, revanšistický a neviem ešte aký iný neľudský režim. Na rozdiel od tej druhej, menšej časti bývalej nemeckej ríše, toho dobrého, pokrokového, demokratickeho, bratského Východného Nemecka, ktorého oficiálny názov bol Nemecká Demokratická Republika (NDR), po nemecky Deutsche Demokratische Republik (DDR).

Po páde komunistickej totality v roku 1989 a po „zjednotení“ oboch nemeckých štátov v roku 1990, Nemecká Demokratická Republika sa stala spolu s Nemeckou Spolkovou Republikou súčasťou nového štátneho útvaru a tým politicky zmizla z povrchu Európy.

Od „znovuspojenia“ existuje v spoločenstve národov teda už len jeden nemecký štát so „starým“ názvom, dobre známa Nemecká Spolková Republika, po nemecky Bundesrepublik Deutschland (BRD). V jej pomenovaní vo svetových jazykoch sa nič nezmenilo. Tak ako pred „zjednotením“ sa Bundesrepublik Deutschland aj naďalej po anglicky volá Federal Republic of Germany, po francúzsky République fédérale d'Allemagne a po rusky. Aj v našom slovenskom jazykovom prostredí ostalo najprv všetko po starom. Až v r.1993 sa z Nemeckej Spolkovej Republiky (NSR) stala - pod diplomatickým tlakom z nemeckej strany- Spolková Republika Nemecko (SRN).

Politický systém Bundesrepublik-y Deutschland je federálny. Jeho štátnoprávnym genetickým jadrom je zväz (Bund) šestnástich suverénnych nemeckých krajín, na základe najvyššieho zmluvného dokumentu, spoločnej ústavy. Aj samotné nemecké pomenovanie federatívneho usporiadania štátu (Bund), svedčí o tom, že v žiadnom prípade nejde iba o voľné, nezáväzné spolčenie sa nejakých územných celkov do jedného štátneho útvaru. Príklad nemeckého slova Bund, v politickom zmysle slova do anglického jazyka ako federation, v plnom rozsahu potvrdzuje základnú myšlienku takéhoto štátneho útvaru. V prípade federatívneho usporiadania nemeckého štátu ide totiž o zmluvné spojenie suverénnych krajín. Pôvod slova federácia treba hľadať v latinčine; latinský výraz foederatus znamená zmluvou spojený (foedus - zmluva, dohovor, nariadenie, zákon)

Pri porovnávaní oficiálneho označenia nemeckého štátu v slovenčine (Spolková Republika Nemecko) s nemeckým (Bundesrepublik Deutschland), či anglickým pomenovaním (Federal Republic of Germany), slovenský prívlastok „Spolková“ pôsobí rušivo, disharmonicky. Významový nesúladsť slovného spojenia „Spolková republika“ a „Bundesrepublik“ vyplýva aj z prekladu nemeckého slova Bund (v zmysle štátneho zväzku, federácie) do slovenského

jazyka, kde mu zodpovedá jednoznačné pomenovanie zväz, jednako v podobe ako záujmový zväz, (napr. Zväz automobilového priemyslu) alebo v tvare ako štátny útvar, napr. Zväz sovietskych socialistických republík, Zväzová republika Južoslávia a.i.

Naopak, slovenské slovo spolok, v ktorom treba hľadať základ pomenovania „Spolková republika“, sa do nemčiny prekladá ako Verein a nie ako Bund. Vychádzajúc z týchto úvah nemožno sa zbaviť pochybnosti o tom, či pomenovanie napr. nemeckých zákonodarných orgánov (Bundestag, Bundesrat) ako Spolkové zhromaždenie a Spolková rada, je v plnom významovom súlade s princípom federatívneho usporiadania Nemecka. Dôsledné uplatňovanie vzorca Bund = spolok, resp. bundes = spolkový/-á vedie často k nepresným pomenovaniam a nezriedka k priam absurdným slovným spojeniam. Niekoľko príkladov: najvyššia nemecká štátna inštitúcia - der Bund - by sa mala podľa zaužívej praxe po slovensky volať spolok? Pomenovanie funkcie nemeckého premiéra je Bundeskanzler, po slovensky teda „spolkový kancelár“, čiže kancelár (akého?) „spolku“...? Označenie nemeckého pozemného vojska, (die Bundeswehr), by azda malo byť „spolková obrana“, čiže „obrana (akého?) spolku“...? Nemecká vláda (die Bundesregierung), po slovensky „spolková vláda“ je teda podľa všetkého „vláda (akého?) spolku“...? Podobných príkladov, hraničiacich s absurdnosťou, by sa dalo uviesť ľubovoľne veľa.

Bundesrepublik Deutschland vznikla v r. 1949. Otázka, prečo sa predstavitelia vtedajšej ČSR pri pomenovaní „Západného Nemecka“ rozhodli pre „Nemeckú Spolkovú Republiku“ a nezvolili názov Federatívna -, či Zväzová nemecká republika, tak ako to urobili svetové veľmoci (napr. v anglickom jazyku Federal Republic of Germany), medzi nimi aj náš jediný a nespochybniteľný „vzor“, Sovietsky zväz, ostáva zatiaľ nezodpovedaná. Archivné zdroje k tejto téme sú nevyčerpateľné. Určite nebudeme ďaleko od pravdy, keď vyslovíme domnienku, že v čase stupňujúceho sa medzinárodného napätia, tzv. „studenej vojny“, o takejto brizantnej otázke rozhodol vtedajší najvyšší - aj keď nie najkompetentnejší - politický a štátny orgán, Ústredný výbor KS ČSR. Čo viedlo súdruhov Klementa Gottwalda & spol. k takémuto rozhodnutiu sa dozvieme až keď budú archívy ÚV KSČ sprístupnené verejnosti.

Na záver tejto úvahy si dovoľím položiť kacírsku otázku: nie je na čase, po takmer 60-tich rokoch, vyzliecť železnú košeľu zvyku a prehodnotiť zaužívanú prax a v prípade, keď sa ukáže správnosť uvedených téz, pokúsiť sa urobiť nápravu? Na to treba okrem profesionálnej zdatnosti aj - a najmä - odvahy. A tá - ako vieme - sa na trhu kúpiť nedá.

DUŠAN KLIMO
Nemecko (Bundesrepublik Deutschland)

Riziká behaviorizmu v politike

(Dokončenie z 1. strany)

Zdá sa, že Európania ako celok majú povedomie eudimónie a že je zjednocujúci prvok Európy a že sú to politické elity a iné elity, ktoré v tomto zaujímajú skôr hedonistický postoj. Ten môže oživiť potrebu polarizovaného sveta v podobe lepšie-horšie bez ohľadu na reálne a objektívne posúdenie situácie, ako sme to mohli vidieť v prípade Kosova. Toto má už svoje následky. Zdá sa, že ak sa politika dostane do slepej uličky, hľadá, koho by potrestala. A tu hrozí kolotoč a preteky v tom, kto bude vedieť lepšie potrestať. V pedagogike je to dávno prekonaný model nazerania na to, čo je stimulujúcim činiteľom vývoja, rozvoja. Iba politika skresľovala realitu, a tak aj vedomia, v tom uviazla. Touto metódou sa nedajú riešiť problémy.

Paradoxné je, že o politike sa uvažuje aj na vyššej úrovni, ale systém politiky nepúšťa tieto úrovne, často blokuje práve nadmernou pohotovosťou trestať analýzu realit v politike. Vydavateľstvo Verbum vydalo publikáciu dialógov M. Pera s terajším pápežom Benediktom XVI. Publikácia má názov Bez koreňov. Zaoberá sa relativizmom, ktorý zachvátil Euroamerické prostredie. Publikácia má kapitolu "Nový duch Mníchova". Vychádza z toho, že relativizmus urobil Európanov náchylnými ku kapitulácii v situáciách záťaže a tak unikáť aj zo záťaží, ktoré sú potrebné. Politická realita sa potom neprípustne zjednoduší. Dôsledkom je, že treba nájsť rýchlo vinového a trestať. Trest ako ilúzia spravodlivosti. Kto skôr príde a odprisahať na tento skresľujúci model politiky, a tak v istom zmysle chráni Slovensko pred rizikami a dôsledkami syndrómu "Mníchova" v časti západnej politiky. Ale nie je to niečo ako "normalizácia" za bývalého režimu? Časť politiky na Slovensku sa snaží o pravdivější pohľad a môže robiť dojem, že zaťažuje konto Slovenska v týchto pomeroch európskej politiky.

Nuž ale načo je potom suverenita, ak nie na to, aby sa využívala na snahu o pozitívne uvažovanie.

Treba o tom hovoriť, pretože aspirácie časti maďarskej politiky, maďarských politických elit smerom na južné Slovensko a tým na celé Slovensko, môžu byť v Európe bez eudaimónie, v Európe iba hedonistických vízií, rizikom.

Politiku často zaujíma najmä konkrétne správanie ľudí, čo môže byť aj veľmi dobré, ale môže byť aj v pokúšení usporiadať prostredie tak, aby sa vyvolalo isté správanie. A to je práve proces, ktorý študoval behaviorizmus, ktorý bol v svojej podstate indiferentný k politike. Medzi výnimky patrí napríklad kniha Skinnera: Walden Two, ktorá fiktívne popisovala americkú spoločnosť, ak by sa riadila behaviorizmom. Vyšla v roku 1947, rok predtým ako v bývalom Česko-Slovensku bol navodený systém jednej teórie, ktorá za hnací motor dejín považovala nenávisť, triedny boj. Samozrejme občania Spojených štátov odmietli princíp jednej teórie pri usporiadaní spoločnosti a spoločenského systému. Odmietli Skinnerovu víziu. Napríklad v tejto vízii sa deti mali vychovávať v rodine iba do šesť rokov. Potom to mala byť výchova mimo rodinu, tak, aby sa vedecky usporiadali podnety v prostredí, aby sa vyvolávalo u detí potrebné správanie a ony sa profilovali napríklad pre isté profesie, ktoré spoločnosť potrebuje.

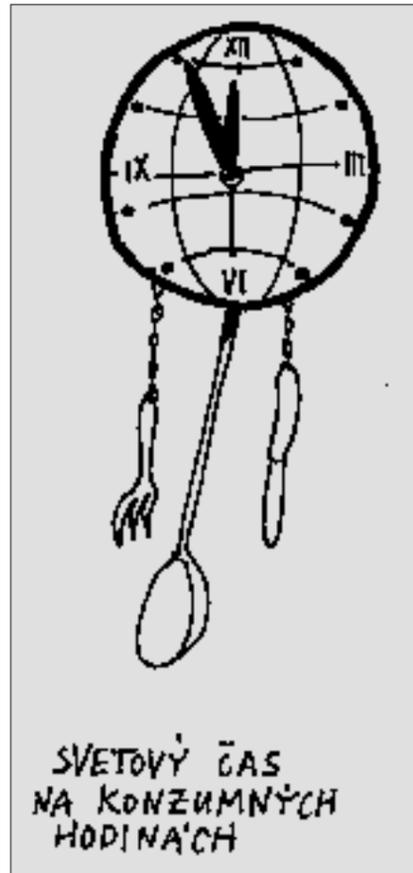
Typický experiment behaviorizmu vyzerá tak, že organizmus, zastúpený nejakým pokusným zvieratkom, sa vloží do bludiska a má nájsť spôsob, ako sa vyhnúť trestu, ktorým môže byť pobyt v nejstej situácii a získať odmenu, ak nájde spôsob, ako sa dostať z bludiska. To-

to správanie sa posilní procesom učenia sa. Je zle, ak politika konštruje také bludiská. Zdá sa však, že časť amerických politických elit má pokúšenie takéto bludiská konštruovať. Je to škoda, pretože poznáme aj lepšie varianty americkej politiky. V kombinácii so súčasným sklonom relativizovať nerelativizovateľné v Európe môže to byť zdroj problematických javov, ktoré sa budú chcieť ospravedlniť silou. Môže to byť aj nejaká verzia metódy bludiska s akými repertoárom odmiem a trestov. Vedecké poznatky nie sú morálne neutrálné. Preto je dôležité, aby sa nevytvárali iba teórie produkujúce poznatky, ale aj teoretické rámce ich aplikácie. To by mala byť interdisciplinárna oblasť spolupráce politiky, vedy a etiky.

Nakoniec ľudská bytosť po každej deformácii má tendenciu objavovať svoju prirodzenosť, ktorá nebola rešpektovaná. Správanie súvisí s osobnosťou. A tak aj národy majú svoje motívy, hodnoty, postoje, traumy, ale aj korekcie v pohľade na svoje správanie. Ak sa taká hodnota ako napríklad prizvanie k spolupráci alebo vzájomný dialóg stane iba akousi súčasťou repertoára odmiem za poslušnosť voči nejakému názoru, tak je to škoda. Nikomu nie je dobre v bludisku. Naviac silné štáty si ho môžu dovoliť ignorovať. To môže byť prípad Ruska, ktoré má pocit, či presvedčenie, že sa nadržuje Gruzínsku. Ale rovnako by bolo zle, ak by sa energetické komodity vyvážené Ruskom začali používať ako repertoár odmena verzus trest. Našťastie to nie je realita, iba ak možná reminiscencia na minulosť. Každopádne Európa a myslím tým aj Rusko majú potrebu novej tradície politiky, v ktorej "bludiská" s repertoarmi odmiem a trestov nebudú mať miesto.

Aj v súčasných problémoch sa zneužíva behaviorizmus a všetci môžeme ľutovať, že pád komunizmu sa málo využil na to, aby sa tvorila spoločnosť, civilizácia usilujúca o sfunkčnenie hodnôt. Ak sa jednotlivec bude usilovať o motiváciu cez hodnoty, o postoje s hodnotami, o korekciu svojho (prípadne) chybného správania s ohľadom na hodnoty, lepšie bude môcť nahliadnuť do realít politiky napriek tomu, že by ich mohla chcieť skrývať. Taká politika bude mať omnoho ťažšiu prácu, ak bude chcieť vyvolať u človeka správanie, ktorým človek rozpúšťa svoje bytie. Naopak, bude prispievať k prevencii toho, aby politika neuviazla v nejakom neživotnom systéme. A tam, kde ide o moc, také riziko je vždy.

STANISLAV HVOZDÍK

Kresba: Andrej Mišanek

V našich dávnejších, ale predovšetkým v najnovších dejinách máme niekoľko veľmi dôležitých, priam zlomových dát, ktorým sa v súčasnosti zo strany určitých zoskupení historikov nevenuje náležitá pozornosť, ba neraz sa až obchádzajú, znevažujú, ak nie priam tabuizujú. Spomeňme iba najzákladnejšie postuláty národných politických a kultúrnych práv, akými boli bezpochyby napríklad Žiadosti slovenského národa z 10.-11. mája revolučného roka 1848 s následným vyhlásením štátnej nezávislosti Slovenska 19. septembra v Myjave, potom Prosbopis cisárovi Františkovi Jozefovi z 20. marca 1849, v ktorom sa už celkom jasne vyžadovalo obnovenie slovenskej štátnosti vo forme Veľkokniežatstva slovenského, a Memorandum slovenského národa zo 6.-7. júna 1861. Podobne z uplynulého 20. storočia takýto význam má reč jediného vtedy aktívneho slovenského poslanca Uhorského snemu v Budapešti Dr. Ferdiša Jurigu z 19. októbra 1918, bez ktorej sotva by bolo došlo k 30. októbru s jeho Martinskou deklaráciou. Juriga totiž ako v tom čase jediný činný slovenský poslanec, splnomocnený vedením Slovenskej národnej rady, tam v zákonodarnom orgáne Uhorského kráľovstva vo svojej dvojhodinovej reči formálne vyhlásil samourčovanie právo slovenského národa a vyslovil energický protest proti tomu, aby uhorský snem alebo vláda hovorili v mene Slovákov v politických veciach, pričom zdôraznil, že sa Slováci budú sami zastupovať na mierovej konferencii. Toto bolo jasným vypovedaním účasti Slovákov na spoločnej uhorskej štátnosti. Takýto deň by si každý iný národ zapísal medzi svoje pamätné dni.

Do tohto radu nedoceňovaných historických momentov sa zaraďuje aj 6. október 1938.

V tento pamätný deň totiž odvahou vedenia Hlinkovej slovenskej ľudovej strany, ktorej nepochybne najväčšia časť obyvateľov Slovenska legálnymi voľbami prejavila svoju dôveru a tým ju splnomocnila hovoriť a konať v ich mene, využijúc vhodný moment medzinárodnej politickej situácie, ktorá od Slovákov nijako nezávisela, dosiahol slovenský národ z vlastného rozhodnutia to, čo takmer sto rokov predtým neúspešne prosil, ba aj so zbraňou v ruke sa pokúsil vybojovať, a potom aj dlhoročným korektným politickým bojom sa márne pokúšal dosiahnuť: uznanie za samobytný národ s právom riadiť svoje osudy podľa svojej vôle. Toto znamenalo vyhlásenie autonómie Slovenskej krajiny v Žiline 6. októbra 1938.

Ako k tomu došlo, tí najstarší z nás to majú v živej pamäti, lebo boli toho svedkami, ba niektorí aj aktívnymi činiteľmi. Ale, žiaľ, pre drvivú väčšinu dnešných dospelých občanov Slovenska a najmä pre najmladšie generácie tento historický deň alebo vôbec nič neznamená, alebo dostali o tom v školách všetkých stupňov iba matné a najčastejšie skreslené, až falšované poznatky.

Preto nebude od veci, ak si tu načrtneme aspoň v najväčšej stručnosti, ako došlo k 6. októbru a čo ten deň znamenal pre slovenský národ.

Ak výraz „autonómia“ sa začal v slovenskom politickom slovníku stále intenzívnejšie používať až po

prechode Slovenskej ľudovej strany do opozície, teda po vstupe Slovenska do nového česko-slovenského štátneho útvaru, prakticky od roku 1919, podstatný obsah tohto pojmu nachádzame v slovenskej politickej literatúre už najmenej od revolučných rokov meruósmych. Všetky vyššie spomenuté slovenské politické dokumenty 19. storočia obsahovali totiž požiadavky, ktoré smerovali k tomu, aby Slováci na svojom vyše tisícročnej územnej postati mohli sami rozhodovať o najdôležitejších otázkach svojho spoločenského dania. Ako takmer každá forma základných úprav verejného života je pomerne ťažko definovateľná, pretože pripúšťa celý rad rozličných usporiadaní a zákonmi ustanovených vy-

MILAN S. ĎURICA

Zmysel a význam 6. októbra 1938

konávacích noriem, tak je to aj s pojmom autonómie.

Preto ak sa naši predkovia v rokoch 1848/49 domáhali, aby Slováci boli uznaní za národ a dosiahli všetky z toho vyplývajúce práva na používanie svojho jazyka v školách, kostoloch, v súdnictve a vo verejnej správe, aby si volili svojich národných poslancov do uhorského parlamentu, v podstate si žiadali kultúrnu a správnu autonómiu. Už v nasledujúcom roku sa však ozvali hlasy, ktoré volali do Viedne po „oddelení Slovenska od Maďarov“ a po „samospráve slovenských krajov“. V Memorande národa slovenského z roku 1861 už nachádzame celkom formálnu požiadavku teritoriálnej autonómie pod názvom „Horno-uhorského slovenského Okolia“. Aj keď čoskoro nato prišla drvivo negatívna odpoveď s Viedňou sa dorozumenej uhorskej vlády vo forme stále tuhšej maďarizácie, táto idea neprestávala žiť v mysliach vedúcich osobností slovenského národa. Dokazujú to niektoré bojzlivé síce, ale predsa len jestvujúce prejavy zastrašených a ohrozených slovenských dejateľov, ale hlavne, už aj pred vypuknutím prvej svetovej vojny, odvážne hlásané presvedčenie amerických Slovákov, ktorí tam využívali slobodu prejavu a pestovali tieto doma potláčané túžby národa.

Tak v roku 1907, keď z iniciatívy Štefana Furdeka sa zišlo na Národný slovenský kongres v Clevelande vyše desaťtisíc Slovákov, ktorí založili Slovenskú ligu v Amerike, vyvolený zbor hlavných úradníkov sa nazval „Národná rada“. Táto sledovala vývoj na Slovensku a rozvinula mohutné akcie, aby oboznámila americkú verejnosť so situáciou Slovákov v Európe. Keď sa niektoré skupiny vyslovili za spoluprácu s Čechmi, hneď sa ozval jeden z hlavných úradníkov Ligy, Jozef Hušek, ktorý v časopise „Jednota“ zo 14. augusta 1907 upozorňoval na nebezpečenstvo počesťovania Slovákov. Vyhlásil, že nie je proti spolupráci s Čechmi, ale „iba na základe federatívnom a pri

vzájomnom rešpektovaní práv, obycájí a hlavne jazykov jeden druhého“. Na tejto línii stála „Jednota“, kde sa už 3. februára 1909 čítalo: „Cieľom Slovákov malo by byť neodvislé Slovensko! Je to zákonitý, prirodzený, z povinnej obrany vyplývajúci cieľ.“ Po vypuknutí prvej svetovej vojny sa táto otázka stále viac konkretizovala a v roku 1915 došlo k prvému základnému dokumentu o spolupráci Slovákov a Čechov, ktorým sa stala Clevelandská dohoda. Uzavreli ju reprezentanti Slovenskej ligy a Českého národného združenia.

Táto dohoda veľmi jasne a jednoznačne definovala cieľ tejto spolupráce ako „spojenie českého a slovenského národa vo federatívnom zväzku štátov, s úplnou národ-

júci katolíci napriek tomu, že obyvatelia Slovenska boli z 80 % katolíckeho vyznania. Preto Hlinka už v úvode do svojej reči tam v parlamente vyhlásil: „My sme tu samozvanci, sme tu na odporúčanie doktora Šrobára; my tu v mene národa nemôžeme hovoriť.“ Strhla sa proti nemu búrka protestov, a takto to pokračovalo takmer pri každom jeho vystúpení v parlamente. Hlinka však neustúpil, budoval svoju stranu, dožadoval sa autonómie a v roku 1925 získal vyše 34 % slovenských voličov, čím sa jeho strana stala najsilnejším politickým subjektom na Slovensku. Stál nepretržite na základe spoločného štátu Čechov a Slovákov, ale tuho bojoval za autonómiu pre Slovensko.

Pražskí politici ani ku koncu

tridsiatych rokov nepochopili, že neústupnosťou voči Slovákom podryvajú korene vlastného štátu. Nechýbali ani rozumné hlasy českých politikov, ktorí varovali vládu pred nebezpečenstvom takýchto postojov, ale všetko bolo márne. Keď potom 5. júna 1938 sa na oslavu 20. výročia Pittsburskej dohody zišlo do Bratislavy stotisíc Slovákov s delegáciou amerických Slovákov, ktorá doniesla originál toho vzácného dokumentu, taliansky novinár vidiac takéto nadšené masy položil Hlinkovi otázku, či si Slováci vlastne neželajú samostatný štát. Hlinka mu odpovedal: „Je taký národ na svete, ktorý by nechcel byť samostatným?“ Pri tomto masovom stretnutí s národom Hlinka ako by bol prorockým tušením predvídal to, čo sa udialo po jeho blízkom odchode do večnosti.

Keď sa medzinárodná situácia potom v jeseni tak vyvinula, že došlo ku kapitulácii Česko-Slovenska pred Hitlerom, ktorému veľmoci v Mníchove prisúdili Sudetské kraje, Hlinkov nástupca Dr. Jozef Tiso vyvodil z toho logické následky. Ved' už v roku 1924 Tiso v „Slováku“ celkom jasne verejne vyhlásil: „Nepoviem nič nového, keď tvrdím, že autonómiu Slovenska my vydobýjeme len pomocou svetových mocností, ktoré sú na čele Spoločnosti národov, kde sa riešia medzinárodné otázky.“ (Slovák týždenník, č. 17/1924, s. 1). Ibaže v roku 1938 Spoločnosť národov už bola v Európe bezmocná a nahradili štyri európske mocnosti, ktoré suverénne rozhodovali pri riešení medzinárodných problémov.

Po Mníchovskej dohode, keď sa Beneš 5. októbra 1938 zbabelo vzdal svojej funkcie prezidenta republiky a za pomoci Stalina odletel do Anglicka, Tiso vo svojej zodpovednosti predsedu najväčšej politickej strany Slovenska, ktorá podľa vládou zatajovaných výsledkov augustových volieb do obecných zastupiteľstiev získala absolútnu väčšinu hlasov, zvolal do Žiliny členov Výkonného výboru Hlinkovej slovenskej ľudovej strany, ku ktorým

sa spontánne pripojili aj vedúce osobnosti všetkých občianskych strán, a dal vyhlásiť autonómiu Slovenskej krajiny.

Ešte aj vtedy v duchu Andreja Hlinku Tiso zotrval vo vernosti spoločnému štátu. Oznamil toto rozhodnutie slovenských politických síl pražskej vláde, ktorá dočasne vykonávala aj funkciu hlavy štátu. Vláda vyhlásenie autonómie schválila a zverila vedenie slovenskej autonómnej vlády Jozefovi Tisovi a prevzala záväzok, že do tridsať dní sa postará o náležitú úpravu Ústavy, aby autonómia Slovenskej krajiny bola aj ústavne sankcionovaná. Meškala s tým však až 22. novembra.

Nie je príliš zdôrazňované, ba skôr sa zamlčuje, že žilinské rozhodnutie Hlinkovej slovenskej ľudovej strany prijali všetky politické subjekty majúce voličov na Slovensku, s výnimkou dvoch marxistických strán. Keď Tiso potom vyhlásil na 20. novembra „Deň slovenskej jednoty, lásky a zmierenia“, na veľkom verejnom zhromaždení v Bratislave rečnili: Dr. Pavol Opluštil, predseda MO HSLS v Bratislave, Karol Sidor ako hlavný rečník, a po ňom šéfredaktor Slovenského denníka Anton Moravčík z Prešova za Republikánsku stranu, Dr. Bugár za Československú ľudovú stranu, Ján Liška za Stranu živnostníkov, Dr. Gejza Reháč za Národné zjednotenie, D. Kubányi za Národnú obec fašistickú, Dr. Juraš za Československú stranu národne socialistickú a študent práv Jozef Mikula za slovenských akademikov. Všetkých prekvapil nakoniec prekvapil F. Ryba, ktorý v mene moravských Slovákov vyhlásil, že aj oni sa zúčastňujú na budovaní šťastnejšieho Slovenska a veria, že budú môcť oslavovať aj zjednotenie Moravského Slovenska so Slovenskom. Získal tým nadšený aplauz zhromaždenia. (BA, R 70 Slowakei/307). Aj režimové Dejiny Slovenska (5. zv., 1985, s. 365) museli priznať: „Tisova skupina v záujme tézy o „národnom zmierení“ skutočne otvorila bývalým prívržencom československých strán nielen dvere vlastnej politickej strany, ale ich pribrala aj do nového štátneho administratívneho a mocenského aparátu a výdatne ich využívala pri budovaní hospodárskeho života krajiny. Dnes už vieme, že viacerí starí Hlinkoví spolupracovníci to Tisovi zazlievali, lebo to považovali za politickú chybu.

Toto je teda podstatnou náplňou a politickým významom 6. októbra 1938: splnenie sekulárnych túžob slovenského národa, aby si mohol sám nad sebou vládnuť ako iné národy, a korektné legalizovanie tohto cieľa ústavným zákonom, a to pokojnou cestou bez akýchkoľvek násilností alebo revolučných hrôz. A následne účinná snaha o zmierenie a zjednotenie občanov na základe životných záujmov národa. Z historického hľadiska vyhlásenie autonómie treba pokladať za vysoko dôležitý politický čin nielen vnútornej, ale aj medzinárodnej povahy. Sám Hitler sa v marci 1939 priznal, že o Slovákoch bol veľmi málo a nepresne informovaný, a iba po kontaktoch jeho blízkych spolupracovníkov s politikmi autonómnej Slovenskej krajiny si uvedomil, že jestvuje aj slovenský problém. Nebyť toho, v marci 1939 veľmi pravdepodobne by bol Slovensko postihol krutý osud anonymného územia, rozkúskovaného medzi svojich troch susedov.

Roku 1918 vojna, ktorá mala pre Nemecko a Rakúsko-Uhorsko víťazne skončiť v jeseni 1914, trvala už štvrtý rok a vyhliadky na víťazstvo boli stále bledšie. V mnohonárodnej Habsburskej monarchii sa stále smelšie o svoje práva hlásili utláčané národnosti. Na Slovensku v popredí týchto úsilí bola Slovenská ľudová strana a Slovenská národná strana. Tieto strany na začiatku vojny síce zastavili svoju činnosť, ale v roku 1918 si už uvedomovali, že treba vyjsť z pasivity a prehovoriť. Dr. Ferdiš Juriga, ktorý bol vtedy jediný slovenský poslanec v budapešťskom parlamente (druhý poslanec, Dr. Pavol Blaho, bol v uniforme ako vojenský lekár), písal v Slovenských ľudových novinách:

„V našom národe povstal spor, či máme sa rozhodnúť pre činnosť národnú a či nemo trpieť všetky pohľavy? Odpoveď je jednoduchá. Či nehovorí aj naše slovenské príslovie, že nemému dieťaťu ani jeho vlastná mat' nerozumie? Nehýbe sa celý svet? Nehlásia sa k životu každý národ? ... Mlčať v takýchto dobách je opravdu pasivita, trpáctvo, je nečinnosť, ktorá si založí krížom ruky a všetko-všetko strpí, ničím nepohne, v ničom si nepomáha, o nič sa nehľási. Tomu musí byť koniec. Bije už dvanásť hodina, aby slovenské strany zahájili svoju činnosť... Ujať sa národa je len otázka smelosti. Vinu za dlhšiu pasivitu nesie slovenská inteligencia. Už ďalej v nej trčať nesmieme.“

Pod tlakom takýchto hlasov zvolal predseda Slovenskej národnej strany Matúš Dula poradu, ktorá sa konala 25. mája v Turč. Sv. Martine. Porada začala bojazlivá a Matúš Dula sa dokonca chcel zrieknuť funkcie. Situáciu zachránil Andrej Hlinka, ktorý zakríkol bojazlivých a váhajúcich účastníkov porady: „Teraz, keď ide na lámanie chleba, vodcovia nesmú ustupovať. Povedzme si bez okolkovania, že naše tisícročné manželstvo s Maďarmi sa nevydarilo. Musíme sa rozísť.“ Hlinkovmu smelému vystúpeniu možno ďakovať, že sa ustanovila Slovenská národná rada, ktorá hneď vydala rezolúciu a v nej výrazne a jednoznačne prehlásila: „Slovenská národná rada stojí na stanovisku bezpodmienečného a bezvýhradného sebaurčovacieho práva slovenského národa.“

V mene tejto Slovenskej národnej rady vystúpil v Budapešťskom parlamente dňa 19. októbra 1918 poslanec Ferdiš Juriga. Bola to historická reč, ktorú treba pokladať za dôležitý medzník v politickom dozrievaní národa. Odznela v nepriateľskom prostredí, trvala dve hodiny a veľmi často bola prerušovaná posmežnými a urážlivými výkrikmi maďarských poslancov: vlastizradca, zlodej, na povraz s ním, atď. Ale Juriga sa nebál a svojim protivníkom odpovedal: „Dnes ma už nesterorizujete. Keď ste ma predtým nemohli sterilizovať, a keď som si vedel dva roky odsediť vo Vacove, tu je dnes komukoľvek darmo kričať, lebo dnes tým menej sa dám terorizovať od kohokoľvek. Niet takého v celej krajine.“

Tu sa predkladajú úryvky z Jurigovej historickej reči. Musel ju predniesť po maďarsky a maďarskí poslanci sa pohoršovali aj nad tým, keď odcitoval nejakú frázu alebo verš po slovensky. Dr. Juriga takto oslovil uhorský parlament:

Slovenská národná rada, v ktorej sú zastúpené všetky strany slovenského národa, po dôkladnom uvážení vnútorného a vonkajšieho polozenia, cestou Ferdiša Juriga ako člena Slo-

My po Slove a slove Slováci

PRÁVO SI ŽIADAME

Pred deväťdesiatimi rokmi Ferdiš Juriga v budapešťskom parlamente zvestoval vzkriesenie slovenského národa

venskej národnej rady a parlamentného poslanca toto vyhlasuje:

V položení, ktoré svetová vojna stvorila, Slovenská národná rada... (Hluk a posmech) ako orgán slovenského národa ustauje:

Duch sveta svetovou vojnou odvľčil z tela a z duše slovenského národa ťažký kameň, ktorý znemožňoval jeho vzkriesenie od r. 907, od bitky pri Bratislave, v ktorej smrťou Mojmir a jeho sebaurčovacie právo ako aj historická štátnosť a svojrázne náboženské sebaurčovacie právo pošliapaním seby svetoznámych svätcov sv. Cyrila a Metoda do hrobu boli položené - ako to naša stará pieseň smutne peje:

Bratislava, Bratislava!

Tu zapadla Slávov sláva.

Tu pohanské hordy sa vztekali, slávsku chasu dorúbali“

Avšak slovenská Popoluška neumrela, ale ako zakliata princezná zamŕnala spala. Svoju životnú nádej udržujúc tradíciami dejín, často si vzdychala:

Bratislava, Bratislava!

Tu zas svitne naša sláva.

Keď slovenské hroby sa otvorili, nový život nám utvorila!

A v histórii je ojedinelým prípadom na dôkaz toho, že národ, ktorý chce žiť, neumrie. Pod kúzlom sebaurčovacieho práva národa spiaca Popoluška sa zobúdzda, hlavu si dvíha a slovenský národ srdcom-dušou volá:

My po Slove a slove Slováci.

My sme my. My sme svoji.

My sme národ svojej reči a my sa nedáme!!!

Právo si žiadame! Právo si žiadame na prirodzenom a historickom základe, aby sme - ako to aj kráľ Karol chce - ako osobitný národ svoju vlastnú a osobitnú štátnu pospolitosť tvorili na území, na ktorom sme osídlení.

Náš národ osobitne pre seba žiada právo, aby celkom slobodne a bez akéhokoľvek cudzieho vplyvu sám si ustálil umiestnenie svojho ústavného štátu a jeho obapolný pomer medzi slobodnými národmi.

Slovenský národ neuznáva oprávnenosť tohto parlamentu a vlády na to, aby sa považovali za predstaviteľov slovenského národa, keďže má len dvoch poslancov, hoci aj za minulých zaostalých pomerov mal právo na štyridsiatich, ako to dokazuje jeho pomerný počet.

Slovenský národ neuznáva nikomu také práva, ktoré by si osvojil jemu celkom cudzí činiteľ, aby záujmy slovenského národa na všeobecnom mierovom kongrese zastupoval, lebo zastupovanie záujmov slovenského národa len vlastné zastupiteľstvo slovenského národa, alebo Slovenskou národnou radou oprávnení činiteľa, alebo spomenutí dvaja poslanci môžu zastupovať.

Mimo zhromaždenia slovenského národa, alebo mimo orgánov zo svojho lona vyvolených, nateraz mimo Slovenskej národnej rady nikto nemôže byť oprávnený na to, aby vo veciach, vzťahujúcich sa na politické polozenie slovenského národa o ňom a bez neho vyjednával, prípadne proti nemu rozhodoval.

Všetky tie uznesenia, alebo uzrozenia, ktoré by prišli na svet bez pričinenia zhromaždenia slovenského ná-

roda, alebo z jeho lona vyslaného orgánu - nateraz Slovenskej národnej rady - týmto za neplatné a slovenský národ za nezaväzujúce, za ničomné vylasujeme.

Viac ako po tisícročnom náreku, ktorý tak krásne oslžila naša smutná pieseň: „Nitra milá Nitra, ty slovenská mati, čo pozriem na teba, musím zaplakati“, prišiel čas...“

(Na tomto mieste predseda parlamentu vyzval Jurigu, že aj citáty smie uvádzať len po maďarsky. Na to Juriga vyhlásil: „Týmto konštatujem, že nesmiem citovať rečou vlasti, mojou materinskou rečou.“) A pokračoval:

Tu je čas. TERAZ ALEBO NIKDY! To sú slová našej krvi, slová syna Márie Hruzovej, slová Alexandra Petroviča-Petofi Šándora a tieto slová naplnujú naše duše a posilňujú nás ohňom našej hymny: My stojíme stále pevne ako múry hradné.

Žiadame si naše sebaurčovacie právo na život a na smrť. S týmto žijeme! S týmto mrieme! (Všeobecný krik! Hrozné vyhrážky)

Ako je ľudstvo mravne jednotné, tak aj Slovenstvo je mravne jednotné a slovenský národ ako národ slávského rodu to isté sebaurčovacie právo žiada pre našich slávskych bratov v Uhorsku, menovite pre Srbov, pre Chorvátov, pre Rusínov v Uhorsku, ktorí, ako je známo, pre poľutovaniahodné volebné pomery v Uhorsku nemôžu sa tu ozvať, avšak svoje sebaurčovacie právo i oni si práve tak žiadajú ako všetky ujarmené národy sveta. Slovenský národ praje sebaurčovajúce právo pre všetky národy Hunnie, tak maďarskému, germánskému, románskému ako i izraelskému, aby odpustiac a zabudnúc minulosť, na základe svojej vlastnej vôle v bratskosti jeden po druhom mohli nažívať. Toto sebaurčovacie právo prajeme všetkým ľuďom celého sveta, ktorých jedna spoločná reč v jeden národ spája. V tomto sebaurčovacom práve, na demokracii spočívajúcej na všeobecnom, priamom a tajnom hlasovacom práve a vo federalizme národov sveta vidíme neochvejnú záruku svetového pokoja a hať novej krvavej potopy sveta.

Slovenský národ je vždy povďačný prez. Wilsonovi, veľkému osloboditeľovi, za to, že vo svetovom poriadku do života uviedol sebaurčovacie právo, ako i tomu, kto ho prvý poslúchol a nasledoval: Kráľovi Karolovi, kráľovi svetového pokoja.

Požehnanie slovenského národa nech zostúpi na tieto dve šlachetné hlavy a nech ich Boh oblažuje. Nech je požehnaná pamiatka následníka trónu Ferdinanda, meno ktorého dnes slávime, z ktoréhožto smrti, z krvi, vznikla myšlienka spasenia.

Krásne hovorí sv. Augustín: Maluit Deus e malis efficere bona, quam nulla mala esse permittit - Radšej Boh chce zo zlého vytvoriť dobré, než nijaké zlo nedopustiť. Bože, podivné sú cesty Tvoje.

Pod týmto zorným uhlom hľadíme na obeť vojny a naša duša nájde uspokojenie a trpkosť našich slz sa osladí. Takýmto očami hľadíme do budúcnosti a v novom svete obnoví sa nádej každého.

Konštatujem, že toto je vôľa celého slovenského národa.

Toto jej jeho silné rozhodnutie, a

to nielen spoločné ustálenie a snaha inteligencie ako i vyjadrená túžba aj najjednoduchšieho roľníka národnika a robotníka. Tu je čas, teraz ožijeme, alebo umrieme!

Dajže, Bože, aby sme spoločnou silou zmietli vykorisťovateľov, ktorí tyransky držia podriadené národy v otrockom jarme, zneužívajúc tak meno Boha, ako aj meno vlasti, ktoré mená upotrebovávajú na to, aby skývu vytrhli z úst chudobného človeka.

Teraz vládnuca trieda sedí za stolmi a tučnie a úbohí utláčani musia sa schovať pod stôl a odtiať si musia uchýtať omrvinky a aj za to ich hrešia a kopú.

Dajže, Bože, aby prišiel nový poriadok, keď celé ľudstvo bez rozdielu bude si môcť zasadiť za stôl rovnakých práv. (Ruch, vyhrážky. Všeobecný krik).

Komentujúc toto vystúpenie poslanca Jurigu, Konštantín Čulen napísal: „Táto reč je významná nielen tým, že to bola posledná reč slovenského poslanca, a že prvý a posledný raz v maďarskom parlamente padlo slovenské slovo, hoci len v citátoch, ale najmä tým, že Juriga dal najavo, že Slováci účtujú s Maďarmi. Nikdy v uhorskom sneme nebola povedaná z úst slovenských reč odvážnejšia i historickjšia. A nebolo v našom národnom živote za celé storočia prejavu, ktorý by sa významom vyrovnal tomuto. To bolo vypovedanie vojny

maďarskej vláde, snemu a celému Maďarsku; to bolo vyhlásenie takého dosahu, že musí prejsť do slovenských dejín ako medzníkové. Po ňom sa začína náš nový život.“

Dr. Juriga potom odkázal slovenským vodcom do Turč. Sv. Martina: „Ja som si svoje vykonal, teraz nech urobia svoje aj Martinčania. Nech ihneď zvolajú Národnú radu a nech dodatočne vynesú túto v Budapešti prednesenú deklaráciu so starým dátumom (t. j. 19. okt. 1918 - FV). Kto bude na nich vyčkávať?“

Na toto naliehanie a na naliehanie Dr. Emila Stodolu predseda Slovenskej národnej strany Matúš Dula zvolal do Turč. Sv. Martina schôdzku, ktorá sa konala 30. októbra 1918 a z ktorej vyšla povestná Martinská deklarácia. Jej pôvodné znenie, ktoré sa záhadne stratilo, sa nieslo v duchu Jurigovho vyhlásenia. Ale po jeho schválení sa kde-kto cítil oprávnený do textu zasahovať. Výsledkom bola zmätočná deklarácia, kde sa dokonca aj o Slovenskej národnej hovorí ako o „Národnej rade československého národa v Uhorsku“ a jurigovské jednoznačné vyznanie samobytnosti slovenského národa je poškvrnené a ponížené ľživým tvrdením, vraj „slovenský národ je čiastka i rečové, i kultúrno-historicky jednotného československého národa.“

Ale to je už druhá história.

FRANTIŠEK VNUK

ZDENKA LACIKOVÁ

Maši Haľamovej

ĎAKUJEM ZA RANY

*Bolesť srdca pevne zovrie v krči,
zlú chuť máva, horkú ako blen.
Trápenie ma iných chápať učí,
aj za rany preto ďakujem.*

ZRNIEČKA I

*Husím krídlom povymetám kúty
pre báseň - dieťa tvojho lona.
Červený mak, nápev vyblednutý,
vo mne dnes sladne jeho vôňa.*

ZRNIEČKA II

*Otváram bránu a ty začneš
pomedzi pery maky máčne,
zrníčka litier siať.*

*Otváram vrátka a ty azda
ešte sa túlaš v dávných brázdach,
v rýmoch sa brodiš snád'.*

ZRNIEČKA III

*Stále spievaš zádumčivú pieseň,
uspávanku pre zem, vietor, jeseň...,
nežná jak matky pri kolískach
vo vlásokoch skúšaš veršom ískať.*

Združenie slovenských spisovateľov a umelcov v Maďarsku od r. 2004 jestvuje už len na papieri, pretože bez sústavnej finančnej podpory nemôže ani normálne fungovať, ani sa rozpustiť. Ja som vždy dobre a presne vedel, čo potrebuje na prežitie naša permanentne ubíjaná slovenská národnosť:

1. Národnostný zákon, ktorý zabezpečuje pre menšiny príslušné práva a rovnaké šance v každej oblasti života.
2. Jednojazyčné slovenské školské inštitúcie od škôlky až po univerzitu.
3. Nezávislú a samostatnú organizáciu Slovákov (SOS),
4. Nezávislú a samostatnú organizáciu spisovateľov (ZSSM).
5. Nezávislú a samostatnú kultúrno-spoločenskú časopis (SME).
6. Nezávislé a samostatné národnostné vydavateľstvo (Vydavateľstvo etnikum a tlačiareň s. r. o.).
7. Nezávislú a samostatnú organizáciu národných menšín žijúcich v Maďarsku (ÚNMM).
8. Regionálne združenie Slováckmi obývaných lokalít.
9. Všestrannú podporu od materského národa/štátu.

Aj maďarská národnostná politika vždy a presne vedela, čo nám škodí najviac:

1. Národnostný zákon sa zrodil s veľkým oneskorením, a kým sa dostal do platnosti, po viacerých modifikáciách stal sa protinárodnostným zákonom.
2. Namiesto slovenských škôl nám dali maďarské (alebo dvojajazyčné) školy, v ktorých úradný jazyk je maďarčina.
3. SOS a SME pre absenciu finančnej podpory zanikli v treťom roku (1992) svojej existencie, ZSSUM pre absenciu finančnej podpory od r. 2004 existuje už len na papieri.
4. Vydavateľstvo Etnikum a tlačiareň s. r. o. bolo zlikvidované taktiež v treťom roku svojej existencie (1998) hrubým narušením národnostného a podnikateľského zákona.
5. Únia národných menšín v Maďarsku (ÚNMM) vznikla z mojej iniciatívy r. 1990 tak, že som zoskupil všetkých ľudí, ktorí predstavovali opozíciu bývalému vedeniu ich národnej menšiny. Stal som sa členom predsedníctva ako prvý podpredseda ÚNMM.

Predseda dr. Gheorghe Mihaiescu a Menyhért Lakatos, populárny spisovateľ rómskeho pôvodu, po oficiálnom zaregistrovaní organizácie, ktorá zastupovala vyše milióna občanov dvanástich menšín, sa osobne obrátili o podporu na vtedajšieho prezidenta MR, ktorý im navrhol, aby si žiadali finančnú podporu od tých národnostných zväzov, proti ktorým sa organizovala Únia národných menšín v Maďarsku. Čiže elegantným spôsobom odmietol ešte aj morálnu podporu UNMM.

Naša slovenská národná menšina vážnejšiu podporu od materského štátu mohla očakávať len od r. 1993, keď sa konečne vytvoril samostatný a nezávislý slovenský štát.

K založeniu časopisu SME nás viedli nasledovné zámery:

- Zoskupiť našich literárnych tvorcov pre uskutočnenie cieľov, vyjadrených v jednotlivých rubrikách časopisu;
- Obrana práv národných menšín;
- Informácie z oblasti kultúrneho života Slovákov;
- Podporovať literárnu tvorbu mladých;
- Podporovať prekladovú tvorbu;
- Informácie z oblasti vzájomných medzištátnych vzťahov našich národov;
- Sústavné publikovanie recenzií kritik a komentárov o nových literárnych a národnostnopolitických publikáciách;
- Posilňovanie slovenského národného povedomia;
- Rozvíjanie národnostného seba-poznania a pocitu spolupatričnosti;
- Predstaviť čitateľom ukážky aj z literárnej tvorby exilových Slovákov;
- Predstaviť ukážky aj z literatúry Slovákov žijúcich vo Vojvodine a Rumunsku;
- Oboznámiť čitateľov s literatúrou

ALEXANDER KORMOŠ

Sme, áno, sme!

Nad zaniknutým Literárnym a kultúrno-spoločenským štvrťročníkom SME

Ľudových spisovateľov pôsobiacich v Maďarsku medzi dvomi vojnami;

- Predstaviť našich inžinierskych a akademických výtvarníkov
Mottom časopisu bol úryvok z Prologu Hviezdoslava, predneseného dňa 14. júna 1883 pri oslave pamiatky 25-ročného trvania Slovenského spolku v Pešťbudíne (od r. 1873 v Budapešti):

*Sme, áno, sme! - A toto hlasné sme je vlastne to, čo je, jak mudrc vraví.
Sme tu, a Boh dá, že i strváme...*

Prvé číslo vyšlo v novembri 1988. Zodpovedným vydavateľom bola Mária Jakabová, generálna tajomníčka DZSM. Členovia redakcie I. Fuhl, M. Hrivnák, Š. Kraslán a G. Papuček si zvolili za šéfredaktora Alexandra Kormoša. Ilustrátori časopisu boli A. Lehocký, O. Lukovický J. Mušto a M. Kibač.

O písaní úvodníkov sme prijali zásadu, aby ich autorom bola podľa možnosti vždy iná osoba. Už aj tituly úvodníkov poskytujú čitateľovi dôležité informácie o zámeroch a postojoch redakcie, medzi ktorými figurujú predovšetkým obrana národnostných práv a demokratických zásad:

Č. časopisu: Autor a nadpis úvodníka:

1988/1	A. Kormoš: Sme a budeme!
1989/1	G. Papuček: Z kongresovej siene
1989/2	G. Mihaiescu: Situácia národnosti a úlohy národnostnej politiky
1989/3	M. Jakabová-Singelová: Poznajme svoje práva
1989/4	J. Bobák: Slováci v dnešnom Maďarsku
1990/1	I. Fuhl: Národné menšiny na rázcestí. Zásady pluralizmu a demokratizmu
1990/2	K. Palkovič: O pilišských Slovákoch
1990/3	Petícia česko-slovenských občanov proti odnárodnovaniu Slovákov v Maďarsku (Skrátil I. Fuhl)
1990/4	O. Kníchal: Nové myslenie alebo zdravý rozum?
1991/10	J. Bobák: Slovensko a slovenčina v Česko-Slovensku
1991/11	J. Bobák: Hlas zo záhrobia
1991/12	R. Chmel: Slováci a Maďari z minulosti do budúcnosti
1991/13	M. Hrivnák: Konferencia slovenských spisovateľov a umelcov žijúcich mimo Slovenska
1992/14-15	A. Kormoš: Ako odstrániť prejavy krízy v živote Slovákov v Maďarsku?

Keďže štvrťročník SME bol v prvom rade časopisom literárnym, budem uvádzať básne, ktoré tematicky priliehajú do kontextu môjho koreferátu, aby som aj týmto spôsobom čím zreteľnejšie a stručnejšie vyjadril zásady autorov a redaktorov nášho časopisu. Verím, že aj živý slovenský duch je v týchto mojich básňach prítomný. Do časopisu prispievalo spolu asi 30 autorov: básnici, prozaici, prekladatelia, kritici, publicisti, výtvarníci atď. Niekoľkými básňami jediného autora sa pokúsím sprítnomiť duch celého časopisu tak, ako sa zrkadlí more v jedinej kvapke vody. Pri tom však musím zdôrazniť obrovský význam tvorby aj ostatných autorov a redaktorov, bez práce ktorých by časopis nebol mohol vzniknúť, ani existovať.

Čia je Karpatská kotlina?

Históriu a geografu bývalého Uhorska formovali mnohoraké národy, ale rozhodujúcu úlohu tu zohrávali Slováci.

Prof. Dr. Štefan Polakovič v svojom diele Naše korene v základoch Európy (MS,1994) o. i. píše: Všetky európske národy precitlivo hľadali prvé písomné prejavy vlastných rečí, lebo kde je reč, tam je aj národ. Niet národa bez reči a niet reči bez národa. Staroslovenčina ako prvá medzi európskymi jazykmi dosiahla prednosť v celej Európe, vďaka cyrilo-metodskému dielu. Tento jazyk bol v kráľovstve Rastislava nielen liturgickým a náboženským jazykom, ale aj jazykom práva, súdneho rokovania a možno povedať, štátnej administratívy.

Večne budeš živý

*Sprvu bolo Slovo, a potom prišiel Ježiš,
Slovo Božie,
v ľudskom tele prišiel,
a z hrobu živý vzišiel.*

*Obetuj i život svoj
za Božieho syna,
Spasiteľa,
môžu ťa i mučiť, veď
pomsta by to chcela.*

*Sprvu bolo slovo, a potom prišiel človek
s menom Sloven,
slovenčina, rodná reč,
kráľovná kráľovien.*

*Obetuj i život svoj
za slovenský jazyk,
poklad živý,
možno stokrát zomrieš, no
večne budeš živý.
Pilišsky Santov 19. marca 2005*

Jazyk

*Sotva som otvoril na nebo oči,
už som mal v ústach slovenský jazyk.*

V spolupráci spolužit je veľké umenie:

*pvinné je obojstranné porozumenie.
Pilišsky Santov 12. júna 2008*

Národné povedomie je nepostrádateľnou podmienkou a základom ľudskej dôstojnosti. Národná kultúra nemôže byť otázkou trhovou. Globalizácia neznamená, že stratíme svoj národný charakter, lež práve ním máme obohatiť svetovú kultúru. Bez dôkladného národného seba-poznania nemôžeme poznať a porozumieť ani iných.

Ďalej citujem Š. Polakoviča: Výsledkom genetickej sily národov je ich kultúra, čiže duchovnosť ktorej podstata aj napriek rozličnosti jej národných oblekov, je tá istá. Mnohorakosti národov zodpovedá mnohorakosť kultúr, všetky tej istej podstaty. Tieto kultúry sú tak pokladom národov, ako pokladom celého ľudstva. Univerzálna zrozumiteľnosť kultúr sa zakladá na ich duchovnom princípe.

Vatra

*Prekrásne horí plameň jazyka,
vo vatre ducha praskajú slová.
Zhrievaj nám srdce, divná muzika,
prastaro-múdra, naveky nová.*

*Nijaký Babel! - Plyfónia!
By sa reč každá v súlade skvela,
korme sa pravde, aby trónila:
Vatra je jedna - plameňov veľa!*

*Vo vetre krotkom vatra zburarie,
víchor by ju však utišil do tla,
spadla by z trónu žiarivá modla.*

*Dožičme s vatrou spievať fujare,
muzika hrej-hraj v slovenskej reči,
ako sa členom orchestra svedčí.
Pilišsky Santov 1980*

Odvaha

či zodpovednosť?

*Podnecovať plamene relatívnych právd,
od ktorých sa rozhorí vatra absolútnej
pravdy, je vecou nemalej odvahy a ešte
väčšej zodpovednosti.*

Spoločný domov, spoločný záujem

*Absolútna pravda je otázkou zachovania
existencie a pokroku ľudskej spoločnosti
na našej planéte.
(A. Kormoš: Aforizmy, Bp. 1997, 100).*

Zachrániť!

*Vypil som otravu deviatich morí,
víchor ma prehánal mukami sveta,
život môj predsa len za pravdu horí,
kým mi z úst nedoznie posledná veta.*

*Život je múdry, hoc logiku zmieta,
lež mimo života nenájdeš pravdy,
sústavne prináša snečné letá,
trebárs ti nádeje zimami schradli.*

*Kdesi vždy spievajú zelené stromy,
niečo sa vždy rodí v objati hniezda,
voľakde vždy horí tajomná hviezda.*

*Nech by i plienili jadrové hromy,
niečo sa vykľuje z prekliatej Zeme,
čo môže zachrániť bezradné plemä.
Pilišsky Santov 10. apríla 1983*

Citujem A. K. Dováľovú: „Človek si čím ďalej, tým ťažšie hľadá svoje miesto v krátkom pobudnutí na tomto svete v určitom čase a priestore. Nielen priebeh celej civilizácie, ale aj celosvetová skúsenosť, ako i veda poukazujú veľmi pre-

svedčivo na to, že práve od seba-definovania človeka, od jeho osobnej a sociálnej identity bude záležať, či budúca spoločnosť prežije ako civilizácia. (Nrodná identita u Slovákov v Nadlaku - psychologické aspekty. Slováci v zahraničí 22, MS, Bratislava 2005, str. 89).

Strom života

*Strom života živí
dva hlavné korene,
ktoré sú pre život
človeka stvorené.*

*Ten prvý je viera
v Boha-Stvoriteľa,
viera v Pána Krista,
nášho Spasiteľa.*

*Ten druhý je vernosť
svojej rodnej reči,
presvedčme ho srdcom,
komu sa to priedčí.*

*Bez toho prvého sme
duševne mŕtvi:
márne sú obety,
márne sú žertvy.*

*Bez toho druhého sme
duševne chorí:
Všetko nás domŕza,
všetko nás bolí.*

*Lež ak sú obidva
živé i zdravé,
naše skutky budú
takisto pravé.*

*Ak nám vzplanie v srdci
Kristova veleba,
strom nášho života
zamieri do neba.
Pilišsky Santov 16. januára 2008*

Poznanie, ktoré nám poskytuje umenie, má pedagogický význam. - píše Polakovič v knihe Obnova národa duchom Štura. (76). - Tento druh poznania vyvolávajú v nás praví umelci.

Poslúchať

*To nie básnik tvorí,
keď rýmy stružlíka,
lež tá jeho báseň
vytvára básnika.*

*Každá jedna báseň
je nové poznanie,
poslúchať znamená
správať sa podľa nej.*

*Veď sama tá báseň,
ba i jej predloha,
všetko, čo je dobré,
pochádza od Boha.
Pilišsky Santov 10. februára 2007*

Prísľuby

*Lásky a času tu
nikdy nie je dost',
smrť nám nedovolí
zabúdať budúcnosť.*

*Zabúdať milostné
prísľuby Ježiša,
nad nami bez nich len
ničota veží sa.*

*Bez nich je človek len
stratená sirota
v kozmickej samote,
márnosti života.
Pilišsky Santov 10. februára 2007*

Zadostučinenie

*Stratený raj, to je
popieranie Boha,
vypichnuté oči,
odseknutá noha.*

*Stratený raj, to je
stratená mladosť,
stratené zdravie,
stratená radosť.*

*Za tie naše straty,
útrapy a strachy,
jedine pán Boh nám
učinil zadosť.*

*Pilišsky Santov 10. februára 2007
(Pokračovanie na 10. a 11. strane)*

Chladné májové počasie rozprestieralo svoje krídla od horizontu k horizontu. Samozrejme, pršalo. Drobný dážď kropil bohato a neprestajne prebúdzajúca sa prírodu. Bol to dážď nepríjemný, ale prepotrebný. Krajina rýchlo ozelenela. Celé toto nedeľné počasie perfektne ilustrovalo staré slovenské príslovie - studený máj, v stodole raj. Pretože bolo nedeľné ráno a možno aj pre počasie, ulice Montrealu boli skoro ľudoprázdne. Len autá ponáhľajúce sa odkiaľsi a niekam, alebo možno snažiac sa taktiež uniknúť dažďu, špliechali vodu z cesty na chodník a nútli nemnohých náhliacich sa chodcov kráčať tesne popri stenách domov, aby unikli nežiaducej spŕške. Aj mladá dievčina s dáždnikom obráteným čiastočne smerom k ceste rýchlo kráčala po skoro prázdnej ulici. Keď došla ku križovatke, pozorne sledovala názvy ulíc. Zrejme nebola z tohto mesta. Nakoniec, po dlhšej chvíľke, sa otočila doľava, do malej, tichej uličky. Kráčala pomalšie, akoby si nebola istá, či odbočila správne. Po krátkom čase sa jej objavil malý úsmev na tvári, zrejme na dôkaz, že sa predsa len rozhodla dobre. Pred ňou, skoro na konci uličky, bol malý kostol. Keď podošla bližšie, zbadala pred vchodom nápis - Église Slovaque de Saints Cyrille et Méthode - Slovenský kostol Sv. Cyrila a Metoda. Vybehla po niekoľkých schodoch a vošla do malej vstupnej haly. Tam stál mladý muž, ktorý ju zrejme čakal, lebo keď sa objavila vo dverách, podošiel k nej s úsmevom na perách a povedal:

„Ahoj Sofia, tak si to našla.“

Potom obaja vošli do kostola. Bol skutočne nie veľký a v pološere videli na oltárnej stene dve veľké, farebné okná, predstavujúce svätých Cyrila a Metoda. Ich farby žiarili v šere kostola nesmiernou mystikou. Obaja bez slova kráčali bližšie k oltáru a odrazu, akoby na povel, zastali a s úžasom obdivovali majstrovskú prácu, s akou boli títo dvaja slovenskí svätci zobrazení. Po dost' dlhej chvíľke mladý muž konečne povedal:

„Nuž toto sú tie okná, o ktorých som ti hovoril. Navrhol a vyhotovil ich torontský maliar slovenského pôvodu aj so synom. Nie sú úžasné?“ Obrátil tvár k dievčine a s veľkým otáznikom na tvári čakal, čo povie.

Trvalo ešte hodnú chvíľu, kým Sofia konečne odpútala tvár od okien a šeptom povedala:

„Sú fascinujúce a podmaňujúce. Bolo mi nesmierne ťažko odpútať od nich zrak.“ Potom znova otočila tvár k oknám a pokračovala v ich obdive.

Medzitým sa kostol naplnil ľuďmi, ktorí prichádzali na nedeľnú omšu. Znezdružď sa rozsvietili svetlá, a tak sa dvojica usadila do lavíc. Sofiine oči boli neprestajne fascinované dvomi svätcami.

Po omši pomaly vyšli pred kostol, kde veriaci postávali v skupinkách a rozvíjali typické nedeľné predkostolné debaty. K mladej dvojici prikrčil starší pán a obzerajúc si Sofiu, povedal:

„Dobré ráno, Martin, musíš mi predstaviť túto peknú dievčinu a prezrad' mi, kde si ju objavil?“

„To je Sofia z Québecu, je to moja dobrá priateľka,“ povedal Martin a pokračoval, že je to dieťa slo-

venských rodičov, ale narodila sa už v Québecu a hoci hovorí pomerne dobre po slovensky, jej slovenčina má šarmantný francúzsky prízvuk.

„Bonjour, mademoiselle Sofia, som rád, že vás poznávam a želám vám príjemný pobyt v Montreale.“ Sofia sa usmiala a poďakovala. Martin položil ruku na jej rameno povedal:

„Ozaj, Ferko, aj ja som rád, že sme ťa tu stretli, potrebujeme tvoju pomoc. Sofia chce navštíviť Slovensko, bola tam len raz s rodičmi ešte ako dieťa. Teraz dospelá, keď sa už oboznámila so slovenskými dejinami, je krajinou predkov fascinovaná. Chcela by ponavštevovať čo najviac historicky významných miest. Samozrejme, so mnou, v dvojici to bude predsa len istejšie. Keďže ty máš cestovnú kanceláriu, tak si myslím, mohol by si nám cestu zorganizovať. Čo ty na to?“

Ferko im povedal, aby prišli v pondelok do kancelárie a všetko sa celkom isto vyrieši.

Nuž, tak sa aj stalo.

Sofia spolu s Martinom kráčali pomalšie po kamennej cestičke k vrcholu Devínskeho hradu. Bolo pekné, slnečné popoludnie. Pri základoch veľkomoravského chrámu sa zastavili a Sofiu pri pohľade na ne prebehlo myšľou - tak toto sú pravdepodobne základy chrámu zasväteného svätej Trojici, ktorý dal postaviť Rastislav a ktorý pravdepodobne projektoval sv. Cyril, pretože jeho pôdorys a rozmery 3,3 x 3 + 7, v ktorých sa trikrát opakuje číslo tri, čo je číslo trojice a 7, číslo Božej dokonalosti, tomu nasvedčujú. Svätý Cyril bol totiž oddaný svätej Trojici. Spomenula si tiež, že v obci Devín dal Rastislav postaviť taktiež veľký chrám, ktorý bol zasvätený Panne Márii - Deve, a preto sa pravdepodobne aj toto mesto a hrad volajú Devín a Devín grad. Podľa všetkých vedomostí, ktoré má z doteraz prečítanej literatúry, základy chrámu na hrade sú základy chrámu byzantského typu s trojlístkovou apsidou a narťomom, čo je miestnosť pri chráme vyhradená pre žiakov. Bol to vlastne v tom čase istý druh školy, lepšie povedané, cirkevnej školy. Nuž ako jediný z doteraz objavených veľkomoravských kostolov s ťartami byzantského chrámu stavaného pre potreby grécko-byzantskej liturgie, dáva samozrejme predpoklady, že to bolo miesto, kde účinkovala byzantská misia a pravdepodobne bola prvou univerzitou na území Slovenska, ale aj celej strednej Európy.

Uvažujúc o tom všetkom Sofii prebehlo myšľou, že tu je aj možno začiatok byzantskej misie na staroslovenskej Veľkej Morave. Pohrúžená do týchto myšlienok pokračovala pomaly v prehliadke hradu. Keď prišla k miestu, kde v časech Rastislava bola pravdepodobne studňa, spomenula si na povest' o čarovnej studni na Devíne, ktorú len nedávno čítala. Takto uvažujúc začala hľadať nejaký bod, či vlastne kameň, čo by potvrdil, že to je miesto, kde voľakedy bola táto začarovaná studňa. Odrazu sa jej zdalo, že vidí niečo v tráve, zohla sa, aby si to lepšie pozrela.

Ako sa zohýnala, začalo jej hučať v ušiach a v hlave pocítila prudkú bolesť. Celá prestrašená sa okam-

žite začala obzerat', kde je Martin a zbadala, že je už dost' ďaleko pred ňou. Pokúsila sa mu zavolať, no hrdlo nevydalo žiaden hlas. V očiach sa jej začalo zahmlievať, a tak si musela sadnúť na trávu práve tam, kde čosi videla. Pokúsila sa ešte raz zakričať na Martina, ale márne. Akoby jej zlyhali hlasivky. Lahla si teda a zatvorila oči. Ani nevedela, ako dlho takto ležala, keď odrazu sa všetka bolesť pominula, ale nastala nesmierna tma. Nič nepočula, nič necítila a nič nevidela.

Keď konečne pomaly otvárala oči, hmlisto videla, že sa na ňu usmieva neznáma tvár mladého muža s dlhými vlasmi. Jeho belasé oči ju so zvedavosťou pozorovali a na jeho tvári sa objavil príjemný úsmev. Pozoroval ju s obdivom.

Sofia pomaličky pootočila hlavu, hľadajúc Martina. No po ňom ne-

la. Je uprostred hradu Devín, akoby vo veľkomoravskom čase, a je svedkom niečoho neuveriteľného. To je určite sen. Štipla sa silno do stehna, až ju to zabolelo, ale sen pokračoval. Stával sa odrazu viac a viac pravdou. Skutočnou pravdou. Posadila sa a chytila si hlavu. To predsa nie je možné. Nevediac čo ďalej, obrátila tvár plnú prekvapenia a otáznikov k Slavomirovi:

„A vy ste kto, Slavomír?“

Slavomirovi trvalo dost' dlho, kým reagoval. Akoby v myšlienkach hľadal význam slov, ktoré počul a ktoré vyšli zo Sofiinych úst. Nakoniec pomaly prehovoril. Povedal, že je rád, že aj ona hovorí nejakým slovenským jazykom, ktorý je mu neznámy, ale mu dost' dobre rozumie. Myslí si, že ona je z kniežacieho rodu, lebo i keď jej oblečenie je iné ako oblečenie Slovenov, je veľmi jemné a kvalitné. Na jej otázku, kto vlastne je, odpovedal, že je syn kniežaťa a že sa rozhodol zdokonaľiť v poznatkoch kresťanskej viery. Potom sa jej opýtal, či sa už cíti lepšie. Sofiine myšlienky vírili v jej hlave a bombardovali mozog. Je to vôbec možné, aby v momente, keď nič nevidela a nepočula, v čase totálnej tmy a totálneho ticha, prekročila čas a ocitla sa v dobe Rasticovej vlády? Lebo si spomenula, že o Slavomirovi čítala v Dejiniach Slovenska a Slovákov. To je prakticky nemožné. Nuž ale ako si má potom vysvetliť túto situáciu? Odrazu jej napadla myšlienka. A čo keď tu nakrúcajú nejaký film z doby Veľkej Moravy a tento mladík si ju doberá... Posadila sa v tráve a začala sa dookola obzerat', či nevidí kameru alebo iný náznak modernej doby. Nikde však nebolo ani stopy po súčasnosti. Ani len malý náznak. A nielen to, nemohli predsa za chvíľočku postaviť tento chrám. Nakoniec sa obrátila k Slavomirovi, prehodila, že sa cíti oveľa lepšie a s úsmevom sa ho opýtala:

„Povedz, čo sa tu deje.“

Slavomír si k nej prisadol a znova po troche času odpovedal, že dnes je veľmi významný deň, učiteľia Konštantín a Metod prichádzajú vysvätiť chrám, ktorý len nedávno dokončili podľa ich projektov na žiadosť kniežaťa Rastica. A že títo úžasní vzdelanci zároveň začnú vyučovať na prvej slovenskej a vlatne aj prvej celoslovenskej škole pre výchovu slovenských učeníkov kresťanstva. Sofia spozorovala, že mu čím ďalej, tým lepšie rozumie. Tiež sa jej zdalo, že Slavomír používa viac a viac slov, ktoré počuje z jej úst. Zrejme je to nesmierne bystrý, inteligentný a múdry mladík. Odrazu si uvedomila plný význam toho, čo jej povedal. Preboha, veď ona bude mať šancu uvidieť svätých Cyrila a Metoda živých. Táto skutočnosť ju akoby omráčila. To je predsa zázrak. Obrátila sa k Slavomirovi s tvárou plnou vzrušenia a rozochvenými slovami mu povedala:

„Som šťastná, prenesmierne šťastná, že budem mať to šťastie stretnúť oboch učeníkov, takých vzácných pre nás Slovákov... eh... Slovenov. To je pre mňa zázrak.“

Slavomír sa akoby trochu zarazil a zamyslel a potom povedal, že aj pre neho je to nesmierna udalosť a aj veľmi významná, lebo ich chce po-

žiadať, aby ho prijali za učeníka a pripravili ho na povolanie, prsto chcel by kráčať v ich šľapajách. Vstal, podal jej ruku a pomohol vstať aj jej.

Pomaly kráčali smerom ku kostolu. Slavomír sa zdal byť po celý čas rozhovorom zamyslený. Okolo nich bolo stále viac a viac ľudí. Sofia si všimla, že väčšina z nich sa na ňu pozerá s výrazom prekvapenia na tvári. Rozhodne rýchlo spozorovali, že nie je jedna z nich. Mnohí zdravili úctivo Slavomíra a na ňu sa neurčito pousmiali. Sofia si popri ľuďoch všimla aj hrad.

S úžasom pozerala na budovy a hradby, ktoré mali len základy z kameňa. Ostatná časť bola vybudovaná s úžasnou zručnosťou z drevených hrád, pred ktorými z vonkajšej strany boli veľké priekopy. Bolo to úžasné a fascinujúce centrum moci. Pre ňu, ktorá poznala toto miesto a obdobie len z literatúry, aj to nie celkom presnej, mnohokrát plnej dohadov, to bol úžasný zážitok. Byť odrazu časťou tejto dávnej histórie národa. Čím ďalej, tým viac si začala uvedomovať úžasnú vyspelosť starých Slovákov v tej dobe. Veď boli na rovnakej úrovni ako najvyspelejšie národy vtedajšej Európy. To je úžasné, až neuveriteľné. Jej úvahy odrazu prerušil zvuk fanfár. Trubači oznamovali, že sa začína diať niečo dôležité. Slavomír sa k nej naklonil a povedal, že prichádza knieža Rastic v sprievode Konštantína a Metoda, svojej manželky a ďalších členov sprievodu.

Chytil ju za ruku a kráčali spolu smerom, odkiaľ doliehali fanfáry. Keď sa priblížili k trubačom, okolo stojaci ľudia im začali uvoľňovať cestu k vzácnemu sprievodu. Sofia prekvapene pozerala raz na ľudí, raz na Slavomíra. Nechájala, čo to znamená. Slavomír sa jemne usmieval a ľudia ich úklonom zdravili. Keď prišli celkom blízko ku sprievodu, knieža Rastic, ktorý bol na jeho čele, odrazu zastal a chvíľu sa na nich pozeral. Potom kývol Slavomirovi, aby predstúpil. Sofia sa začala slabochvieť. Slavomír jej jemne stisol ruku a držiak ju kráčali spolu ku kniežaťu. Za kniežaťom stáli Konštantín a Metod a pozorovali so záujmom mladú dvojicu. Slavomír pred Rasticom zastal a jemne sa uklonil. Sofia nevedela, čo si počať, celá sa chvela, odrazu si však kľakla na jedno koleno a sklonila hlavu. Nastal moment absolútneho, prekvapujúceho ticha, v ktorom znezdružď manželka kniežaťa Rastica podošla k Sofii a chytiac ju jemne za rameno, pomohla jej vstať. V dave sa ozval tichý šum, akoby výraz prekvapenia a potom Rastic prehovoril:

„Povedz nám, Slavomír, kto je táto mladá devočka!“

„To je Sofia a prichádza z ďaleka,“ povedal Slavomír „a je Slovenka,“ dodal.

Rastic im s výrazom prekvapenia pokynul, aby sa pridali k nim. Keď tak učinili, Slavomír pošepol Sofii: „to sú moji rodičia.“ Prekvapenej Sofii prebehla myšľou otázka, ako Slavomír vie, že je Slovenka.

Na znamenie kniežaťa Rastica trubači začali znova vytrubovať a sprievod sa pohol ku kostolu. Na pravej strane vchodu do chrámu, ktorý bol celý vyzdobený ratolestami zo smrečiny a poľnými kvetmi, bolo provizórne, z drevených dosiek vyvýšené miesto, kde sprievod zastal. Rastic naň ľahúčko vyskočil a

TIBOR KOVALIK

Sofia

ukázuc rukou na Konštantína a Metoda, pomohol im vystúpiť k nemu. Zdvihnutím oboch rúk dal znamenie, že chce prehovoriť. Slabá vrava a šum ľudí, ktorí sa tlačili čím bližšie k pódiu odrazu prestal. Rastic úklonom znovu pozdravil učencov a obrátil tvár k davu, aby začal svoj prihovor pomaly a akoby s pátosom.

Povedal, aký je nesmierne šťastný, že ho Boh obdaril a s ním aj všetkých Slovenov takými vzácnymi učeníkmi, ktorých zásluhou Sloveni ako prví zo všetkých Slovanov majú svoje vlastné písmo a môžu teraz oveľa lepšie spoznávať Božie pravdy a rozumieť im. Že títo dvaja vzdelanci dnes posvätia tento nový chrám a s ním aj prvú slovenskú školu na výchovu kňazstva a vzdelancov a naviac, všetky modlitby budú v ich slovenskej reči, takže im nielen budú rozumieť, ale sa budú môcť spoločne s nimi modliť. Dnes títo vzácni učenci vyberú taktiež z radov Slovenov prvých slovenských poslucháčov tohto učilišťa. Po krátkej pauze potom pokračoval:

„Nuž teda ešte raz vyslovujem nesmiernu vďaka Všemohúcemu Bohu za tento vzácny dar pre všetkých nás, ale aj pre naše deti a ich deti,“ a obrátiac sa k učencom pokračoval:

„Samozrejme, moja vďaka a vďaka celého národa Slovenov takisto patrí aj vám, lebo cez vás Boh pomohol vzniku lepšieho, skutočne kresťanského, Božieho a tiež slovenského kráľovstva na zemi. Prosím vás, požehnajte nám.“

Kľakol si pred Konštantína a Metoda a sklonil hlavu. Vzápätí si pokľakali aj všetci prítomní a nastalo hlboké, posvätné ticho, ticho oddanosti, do ktorého zaznel Konštantínov hlas:

„Gospodí, pomiluj ni, skrze Krista Pána nášho, ktorý kráľuje s Otcem i so Svätým duchom“ Urobil najskôr krížik na Rasticovom čele a potom urobil rukou smerom ku kľachiacim ľuďom veľké znamenie kríža, požehnal celý národ. Po tomto úkone sa všetci pobrali do chrámu, kde pokračovalo jeho vysvätenie a zasvätenie svätej Trojici. V prvom rade stáli Rastic s manželkou, Slavomírom, Sofiou, ďalšími členmi rodiny a ostatnými šľachticmi a za nimi dav národa, ktorý naplnil všetok priestor chrámu. Keď obrady skončili, Konštantín prehovoril:

„A teraz nastal čas, aby som oznámil mená prvých slovenských mladíkov, ktorých sme vybrali na štúdiá. Sú to - Gorazd, Naum, Kliment, Slavomír...“

Keď Slavomír počul svoje meno, celý sa rozochvel a stisol taktiež silne ruku Sofii. Tej sa začali po lícach kotúľať slzy radosti a dojatia z toho všetkého neuveriteľného, čo sa v poslednom čase okolo nej deje a čoho je svedkom. Matka Slavomírova, ktorá stála po jej pravej strane ju odrazu jemne chytila za pravú ruku, trochu jej ju podvihla a niečo vsunula na jej ukazovák. To bol pre Sofiu nečakaný a nesmierny šok a musela sa z celej sily ovládať, aby nezvýskla a nepozrela sa so zvedavosťou na pravý ukazovák. Celá sa rozochvela. Tak by bola rada, keby bol teraz pri nej Martin. Bože, ako by bola rada.

Keď Konštantín skončil, spolu s Metodom prešli ku kniežatú Rasticovi a jeho rodine a všetkým dali požehnanie a na čelo im urobili znamenie kríža.

Keďže Sofia stála medzi Slavo-

mírom a jeho matkou, aj jej urobil Konštantín krížik na čelo. A urobiac tak, potichu jej povedal, že on veru vie, že prichodí veľmi, veľmi zďaleka a zažal jej šťastný návrat a nakoniec povedal:

„A nezabudni nikdy, že si Slovenka!“ Toto povediac pohľadil jej pravé líce.

Sofiu akoby obarilo. Ved' on vie, kto som a odkiaľ prichádzam, prebehlo jej myslou. To je predsa úžasné. Dokonca mi zažal šťastný návrat. Vari vie, že sa vrátim do môjho času? Alebo je to len náhoda a ja si všetko domýš-

postojačky, uvedomila si Sofia. Keď aj svätci boli už pri stole, Rastic všetkých srdečne uvítal a zažal im dobrú chuť a potom si všetci štyria posadali. Služobníci začali obsluhovať ostatných, prv členov Rasticovej rodiny a po nich ostatných. Keď sa toto skončilo a každý v miestnosti bol obslužený, vstal od stola Metod a povedal, že sa pomodlia modlitbu

Vonku bol príjemný, teplý večer. Na oblohe sa objavovali prvé hviezdy. Bol to skutočne veľmi čarovný večer. Chvíľu v tichosti kráčali keď nakoniec Slavomír zastal. Obrátiac sa k nej, chytil ju za obe ruky a potom pomaly začal hovoriť. Povedal jej, že od samého počiatku, ako ju stretol, cítil, že je celko iná, akoby ani do tejto krajiny nepatrila. Prv si myslel, že je to preto, lebo je cudzinka a je zďaleka. Keď počul jej meno Sofia, tak mu prebehlo myslou, že je z Grécka.

Keď s ňou ale dlhšie hovoril, cítil, že hovorí tým istým jazykom ako

bolo neuveriteľne fantastické a až nadprirodzené:

„Áno, prichádzam z ďaleka, prichádzam z budúcnosti, z nesmierne ďalekej budúcnosti. Prichádzam z krajiny, ktorá sa v mojom čase volá Slovensko, či tomu veríš, či nie, na skutočnosti to nič nezmení. Ba dokonca viem, čo vás Slovenov čaká. Mnohé slávne, ale aj mnohé tragické, až nesmierne tragické udalosti. Konštantín a Metod urobia mnoho, mnoho dobrého pre Slovenov, pozdejších Slovákov. Stanú sa svätými a budú patróni celej Európy. Konštantín pred smrťou vstúpi do kláštora a prijme meno Cyril. Rastica čakajú nesmierne ťažké a bolestivé chvíle. Jeho synovec Svätopluk zveľadí vašu krajinu, ktorá sa stane mocným kráľovstvom v Európe. To bude vrchol slávy Slovenov. Aj teba, Slavomír, veru aj teba čaká zaujímavá budúcnosť. Staneš sa výborným kňazom. Národ ťa bude milovať a v najťažších chvíľach sa obráti k tebe o pomoc a ty ho vyvedieš z krízy. Viac ti však nemôžem povedať a ani žiadne detaily. Aj tak som ti toho povedala priveľa. Ostatné musíme ponechať času a jeho postupnému vývoju. Ja sa cítim poctená, že som mohla stretnúť vierožvestcov Konštantína-Cyrila a Metoda a že mi osobne požehnali. Že som taktiež osobne spoznala Rastica-Rastislava, ako ho mnohí v mojom čase volajú. A samozrejme, že som stretla teba, Slavomír. Toto všetko je pre mňa úžasný Boží dar. Vďaka Mu za to. Nuž ako vidíš, viem dobre vašu budúcnosť. A čo sa týka mňa, pre zmenu ja o mojej budúcnosti neviem vôbec nič.“

Odmľčala sa, no slzy jej stále stekali po tvári. Srdce jej nesmierne prudko tlklo v chvejúcim sa hrudníku.

Slavomír, počúvajúc Sofiin výklad budúcich udalostí, sa čím ďalej, tým viac chvel a neuveriteľne zbledol. Nohy sa mu začali podlamovať, akoby ho ťarcha slov, ktoré počul, prtláčala k zemi. Nakoniec nemohol odolať a musel si sadnúť. Sofia vidiac účinky svojich slov na Slavomírovi prisadla si rýchlo k nemu a chytila ho za obe ruky, aby ho aspoň trochu utišila. Ruky, ktoré silno držala, sa nesmierne triasli. Celé jeho telo akoby bolo v nejakom zvláštnom, nevyssvetliteľnom tranze. Nevedela, čo má robiť a nakoniec v bezradnosti a v snahe ho upokojiť nahla sa k nemu a bozkala ho na obe líca šepkajúc, že všetko bude zase v poriadku.

V tom sa zatrasla zem, na oblohe sa akoby niekoľkokrát prudko zablysko a Slavomír zmizol. Jej sa nesmierne rozkrútila hlava, v očiach sa jej zatmelo a prevrátila sa na trávu. Cítila, akoby ju povzniesla nejaká nadprirodzená sila. Stratila vedomie.

Keď sa začala pomaly preberať, cítila, že ju niekto drží za ruky a hovorí, že všetko bude v poriadku. Otvárajúc pomaly oči pošepla:

„Už mi je lepšie, Slavomír.“

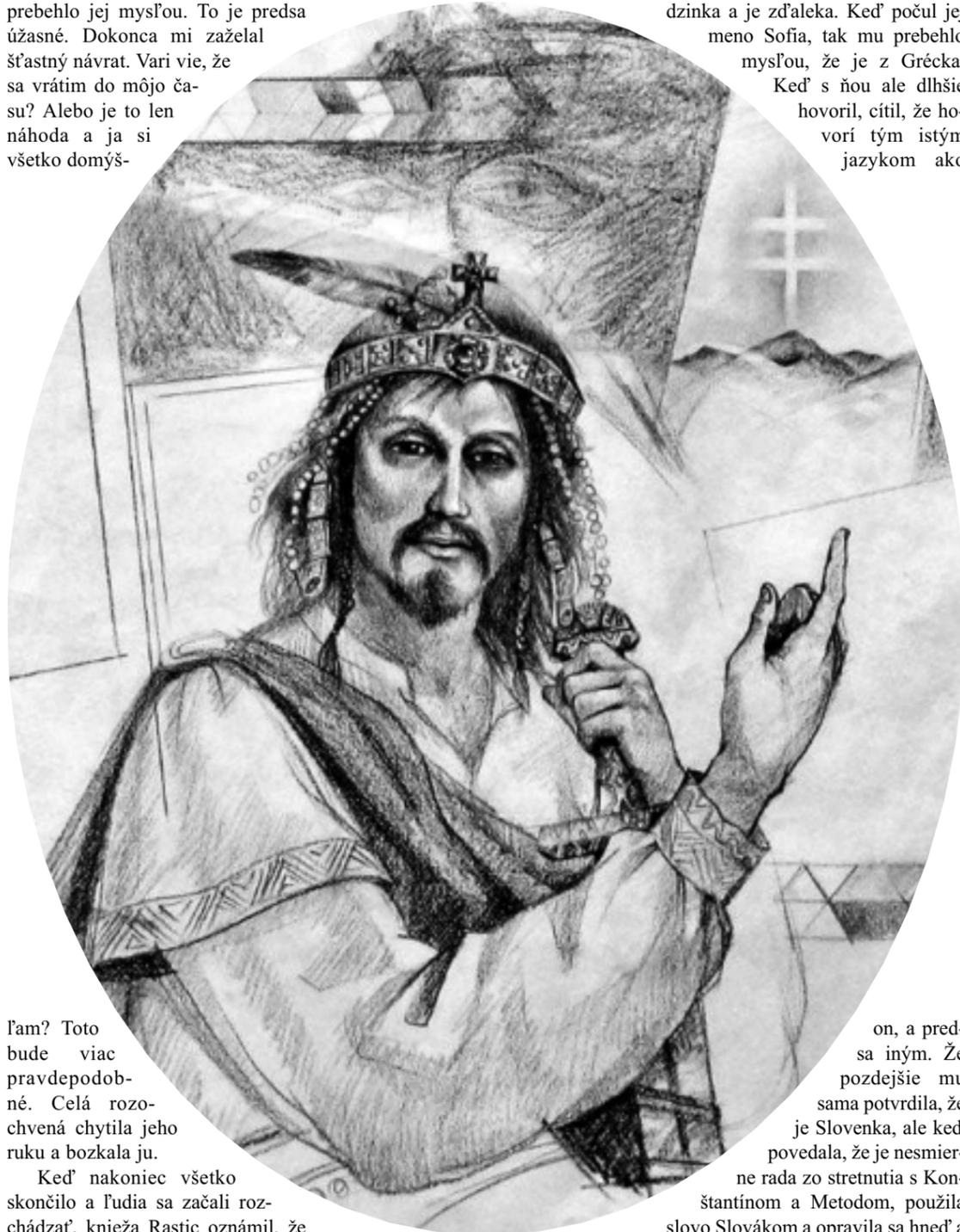
No keď oči otvorila dokorán, nedržal ju za ruky Slavomír, ale Martin. Trvalo jej to skutočne dosť dlho, kým sa úplne zorientovala. No nakoniec povedala:

„Tak to bol predsa len sen. Dlhý a neuveriteľný sen.“

Martin jej naďalej držal obe ruky a keď ju bozkal na čelo, prehodil:

„Odkedy nosíš na ukazovák ten krásny antický prsteň? Ako to, že som si ho predtým nevšimol.“

Kresba: autor

lam? Toto bude viac pravdepodobné. Celá rozochvená chytila jeho ruku a bozkala ju.

Keď nakoniec všetko skončilo a ľudia sa začali rozchádzať, knieža Rastic oznámil, že Konštantín a Metod, vyvolení učenci, viacerí šľachtici a celá jeho rodina sa presunú do hradskeho paláca a tam budú pokračovať v oslavách.

Keď vošli do siene paláca, tá bola taktiež vyzdobená kvetmi a v jej strede boli prestreté stoly plné všakového jedla a na jej konci zase stoly plné hlinených čiaš a krčahov, zrejme plných rôznymi nápojmi. Po oboch stranách stáli služobníci čakajúci na znamenie, aby začali obsluhovať. Rastic s manželkou pristúpili k stolom a vtom im dvaja služobníci priniesli hlinené taniere. Rastic ukázal prstom na niekoľko misiek a služobník mu z nich naložil na tanier. Knieža potom prešiel k stolom s nápojmi a ukázal na jeden krčah, z ktorého potom služobník nalial do jednej čaše vybraný nápoj. Rastic kráčal k stolu, pri ktorom boli štyri stoličky a služobník ho nasledoval s čašou v ruke. To isté sa potom zopakovalo s jeho manželkou. Po nej nasledovali Konštantín a Metod. Sofia si všimla, že tam bol pripravený len jeden stôl so štyrmi stoličkami, zrejme len pre Rastica s manželkou a Cyrila a Metoda. Ostatní budú zrejme jesť

pred jedlom. Nastalo hrobové ticho a on začal:

„Otče náš, všemohúci Pane, otvor nám svoje štedré dlane, zvrhne Ťa ku našemu stolu, prisadni, budeme jesť spolu.“ Nato všetci v sále spoločne zopakovali, „zvrhne Ťa ku našemu stolu, prisadni, budeme jesť spolu.“ Bože, aké je to jednoduché a pritom aké krásne, prebehlo Sofiou myslou. Po tejto krátkej, úprimnej modlitbe sa v plnej miere rozprúdilo jedenie spojené s vravou. Jedlo bolo taktiež jednoduché, ale veľmi chutné. Aj nápoje boli veľmi osviežujúce. Sofia dokonca mala po prvý raz šancu ochutnať medovinu, keď si trochu upila zo Slavomírovej čaše.

Keď sa najedli, Slavomír odrazu povedal, že s ňou potrebuje vážne hovoriť. Navrhol, aby vyšli von, kde ich nikto nebude rušiť. Sofia bola tak trochu v rozpakoch, lebo nevedela, čo vážne jej môže povedať, keď sa vlastne poznajú len nesmierne krátko, vlastne sa ani nepoznajú. Nuž ale prijala návrh a vyšli z budovy.

on, a predsa iným. Že pozdejšie mu sama potvrdila, že je Slovenka, ale keď povedala, že je nesmierne rada zo stretnutia s Konštantínom a Metodom, použila slovo Slovákom a opravila sa hneď a povedala Slovenom. Vtedy pochopil, že tu ide o niečo oveľa viac, že sféra okolo nej je oveľa viac komplikovaná, ako si myslel. Ved' Slováci ako národ či kmeň teraz vôbec neexistujú. No a nakoniec, že mu to nepriamo potvrdil aj Konštantín, keď jej povedal, že on vie, že je veľmi, veľmi zďaleka a zažal jej šťastný návrat a povedal, aby nezabudla nikdy, že je Slovenka. Nuž ju teda prosí, aby mu povedala skutočnú pravdu, nech je akákoľvek, že on jej uverí, lebo ináč ani nemôže. Zastal, díval sa jej do tváre a čakal. Sofia, celá rozochvená a prekvapená, pomaličky zdvihla hlavu a dívala sa dlho na jeho tvár. Bolo to, akoby si nebola istá, či môže s pravdou von, ale aj akoby si chcela vryť do pamäti jeho podobu. Po tvári jej pomaly začali stekať slzy. Boli to slzy bolesti, keď si spomenula, čo čaká Rastica, ktorého len pred chvíľou videla živého a čo čaká celý národ Slovenov. No boli to aj slzy dojatia. Ved' to, čo sa jej za taký krátky čas udialo, skutočnosť, že sa stala očitým svedkom dôležitej historickej udalosti jej národa,

Rada Európy vyhlásila rok 2008 za rok dialógu medzi kultúrami, náboženstvami, národmi. Za všetkými spoločenskými procesmi a javmi však stojí konkrétny človek, konkrétni ľudia, konkrétna skupina osôb, spoločnosť, ich záujmy a vzájomné vzťahy. V podstate ide o ušľachtilé „presvedčivé usporiadanie slobody a dobra“, alebo o jeho porušenie, povedané filozofickou terminológiou. Do hry vstupuje časová projekcia a interpretácia sveta, reality, spoločnosti, predovšetkým človeka a jeho etických noriem. Ide o človeka, ktorý je tvorcom kultúry i výtvorom kultúry (E. Rothacker-Landmann, 1971), ide o projekt kultúry otvorenej spoločnosti, komputerovej, poznatkovej, spoločnosti rôznych metaforických pomenovaní.

V Dotazníku Bielej knihy Rady Európy o dialógu medzi kultúrami sa objavujú pojmy ako napr. budúcnosť multikultúrnej spoločnosti, globálny kontext, demokratický manažment či stratégia rozmanitosti, „stratégia podpory dialógu medzi kultúrami“ a pod. Absentuje však jedno podstatné východisko, a to: spoločenská stabilita Európy. Ba absentuje aj vlastná charakteristika dialógu.

V tejto súvislosti poznamenávam, že paradigmatom života európskych národov v 19. a v 20. storočí bolo „rerum novarum cupido“, túžba po novom, po zmene. To sa naozaj prejavilo v mnohých zmenách štátnych hraníc, v štruktúrnych zmenách mentality niektorých národov, v politike kolonializmu, vo vojnách, v revolúciách, v dvoch totalitných systémoch, v politických výbojoch niektorých národov, štátov, etník. „Kult zmeny, kult nového“ spomína aj sociológ G. Lipovetsky. Táto „hybná sila“ dejín a zmien ostro kontrastovala - a aj dnes kontrastuje - „vôli uchovať, s úctou sa dívať na to, čo nám zanechali otcovia“. Protivní sa to zároveň prirodzenej ľudskej i spoločenskej potrebe pokoja, stability, istoty.

Radikalizácia a polarizácia zmien vyzývavo a zjavne pôsobí aj v našej prítomnosti, čo mnohí myslitelia Európy a sveta zisťujú a upozorňujú, napr. Z. Bauman hovorí o nezákatvenosti, nejasnosti, nestabilite, resp. o „rizikovej zóne spoločnosti“. Táto skutočnosť traumatizuje, dezorientuje, destabilizuje jednotlivcov i spoločnosť. Tým sa narúša kolektívna identita, hierarchia ustálených duchovných, etických hodnôt a zásad. Spomínaná vývinová paradigma akoby sa riadila zákonitostami módy a sa univerzalizovala ako „životná potreba“, či ako životná nevyhnutnosť. Pritom sám pojem potreby je diskutabilný, tak ako je diskutabilný aj diktát „novosti“ alebo aj inakosti. Všetok ten pohyb - podľa mňa - prichádza predovšetkým z diktátu ekonomickej reprodukcie a z úsilia o zisk, z ekonomickej dynamiky globalizácie. Pravda, tento „diktát“ a úsilie o zisk, čo v istom zmysle „rozkladne“ zasahuje celú kultúru, vedu i vzdelávaciu sústavu. Uvedená paradigma spoločenského vývinu má potom svoju viditeľnú modifikáciu v obľúbenosti konkrétnych a stálych reforiem. Nie každá reforma je však prínosom pre spoločnosť, nie je vždy pokrokom, teda pozitívom. A vôbec pojem pokroku, ktorý sa často nezodpovedne zamieňa za pravdu, treba reinterpretovať.

O kríze Európy, o jej ohrození, o neustálych zmenách jej identity uvažuje známy teológ J. Ratzinger (pápež Benedikt XVI.), ktorý tvrdí, že Európe chýba vôľa po budúcnosti, že ona nenávidí seba samu. Diagnostikuje u ľudí všeobecne „hlboký zmysel pre neuspokojenosť“. Pritom upozorňuje na „globálnu diktatúru“ ekonomickú, na istú anarchiu ako dôsledok liberálnej dogmy slobody a pokroku, ktorý začína byť hrozbou ľudstva, diagnostikuje aj patologické prejavy vedy: manipulácie s konštruovaním človeka, poukazujú na strach z deštrukcie moci, na strach z otepľovania Zeme, z aroganciu mocných a pod. Jestvujú - podľa neho - odstredivé sily vývinu ľudstva, ale aj isté špecifiká, ktoré treba prijímať. Sám navrhuje rozvinúť aj vnútrokultúrny dialóg v rámci Európy. O obavách a rizikách ľudstva hovoria výrazne nielen

skeptici globalizácie.

Myšlienka o sile neustálych zmien (zámerných i nepredvídaných), o radikalizácii síl pri programovaní ľudskej (európskej i našej) budúcnosti, neoprávnené zásahy do života národov a štátov nás presvedčujú nielen o neprijateľnosti princípu „permanentnej revolúcie“ (ešte z čias komunistickej éry), ale aj o nebezpečenstvách nášho terajšieho sveta. Nebezpečné možnosti dnešnej doby chápeme ako prejavy krízy človeka a spoločnosti, o čom jestvuje celý rad vedeckých analýz, monografií, vážnych upozornení. Na druhej strane však - aj vďaka rozvoju technológií komunikácií sa zužujú priestory sveta a jednotlivých kultúr. Každá dejinná situácia sa totiž stáva aj vnútorným momentom pre každý iný národ (K. Rahner). S tými prejavmi, pravda, rastie aj ľudská solidarita, súdržnosť, spolupatričnosť a zároveň aj spoločenská zodpovednosť. Všeobecne sa usudzuje, že sa v dnešnom človeku, ba aj v celej európskej spoločnosti prebúdzajú

PETER LIBA

Dialóg - kultúra - porozumenie

citlivé svedomie a vedomie zodpovednosti za celok. (To nemožno vzťahovať na slovenské pomery, o čom sa dozvedáme z projektu Dlhodobá viziya rozvoja slovenskej spoločnosti do roku 2020). A teda aj v hľadaní pravdy, a to medzi „strojcami, či hýbateľmi vývinu“ i medzi „vinníkmi“ spoločenského i ľudského zla, medzi dôsledkami a príčinami procesných zmien, medzi projektantmi budúcnosti ľudstva a realizátormi. Dejinné možnosti jednotlivci i všeobecne sa rozširujú smerom k všeobecnému dobru, ale aj k zneužitiu výdobytkov civilizácie.

Usmerňovať a uskutočňovať tieto možnosti a znižovať hrozby môžu len a len zodpovedné osobnosti. Nejde len o defenzívnu kritiku nebezpečenstiev, ale aj o ich anticipáciu. Vieme predsa, že kontrola globalizačných a vývinových procesov ľudstva viazne, ak je vôbec možná. Vedomostná akumulácia ešte nevytvára náležité nástroje na ovládnutie budúcich procesov ľudskej spoločnosti. Práve ona nekontrolovateľnosť prináša spomínané obavy. V skutočnosti máme na mysli zápas o spravodlivosť a pokoj. Osud človeka sa rozprestiera nielen fyzicky, „ale dejinne na celú prítomnosť a dejiny každého jednotlivca“, takže tieto možnosti i hrozby sa stali prítomnosťou a dejinami všetkých, a opačne, hovorí jeden z európskych mysliteľov 20. storočia (K. Rahner).

Systémový pohľad na dnešné svetové dianie, na súbor rozhodnutí v regulačnom poli rozvojových procesov a vývinových zmien na úrovni celosvetovej, kontinentálnej, národnej i regionálnej, ale aj na úrovni riadenia štátov, inštitúcií, konfesií, nás núti všimnúť si pozíciu a úlohu dialógu, ten komunikačný a kultúrny fenomén, ktorý je starý ako je staré ľudstvo, ale ktorý sa zo súčasnej spoločenskej praxe vytráca.

Aj bežný pohľad na dnešné svetové, európske, či domáce spoločenské dianie nás presvedča o protirečeniach pri interpretácii a pri realizovaní tých univerzálnych hodnôt, ktoré určujú smerovanie ľudskej spoločnosti. Ide formy a metódy rozhodovania a usmerňovania procesov pri spomínanom regulačnom poli rozvojových a vývinových procesov na rôznej

významovej úrovni, ktorých dôsledky, ako sme spomenuli, neuspokojujú, lebo zlyhávajú. Zlyháva vlastne medziľudská komunikácia. Práve z tohto pohľadu sa ukazuje pozícia a úloha dialógu, ako aktuálna, potrebná a v mnohom aj úspešná. Slovník súčasného slovenského jazyka (2006) uvádza štyri interpretačné modely dialógu: rozhovor medzi osobami (opak monológu), slovná argumentácia dvoch a viacerých ľudí s rozdielnymi názormi (synonymum: debata, diskusia), oficiálny - spravidla politický rozhovor (na úrovni štátov, zameraný na isté dohody). Ako štvrtý model uvádza „samostatný žáner filozofickej a esejistickej literatúry“, rozvinutý Platónom, „v ktorom sa hľadanie pravdy odvíja v usmerňovacom rozhovore, aké sú Sokratove dialógy“.

Poznatky z literárnej vedy a literárnej tvorby nás presvedčujú, že textové podoby rôznych foriem dialógu sú vždy druhotné, pretože ich prvotný impulz i tvar je hovorový. Aj Platónov dialóg je v podstate „metódou výkladu“ ústneho

Známe sú nám aj práce francúzskych moralistov z 18. a 19. storočia, ktoré predstavujú skôr „umenie viesť rozhovor“. A známe sú v pedagogickej literatúre didaktické formy dialógu. Veď živý stredovek rozvinul na univerzitách dišputy a iné rétorické žánre. Na tieto tradície nadväzuje a rozvíja medziľudskú komunikáciu u nás napr. A. S. Luknič. Dialógom nie je ani moderne chápaný diskurz, ktorý zvykne využívať niektoré postupy dialógu: polemiku, vecnú argumentáciu a pod. Z teórie literatúry a estetiky poznáme dialóg, ktorý podľa M. Bachtina, je princípom literárnej (umeleckej) komunikácie autora s čitateľom, teda aj s kultúrou čitateľa. To je však dialóg vnútrokultúrny, kompozičný, alebo druhotný, či predpokladový (autor zakladá komunikáciu s čitateľom prostredníctvom umeleckého textu). Skôr možno tu hovoriť o dialogickosti ako charaktere tvorby a recepcie umeleckého diela.

Oproti tomu, čo sme komentovali,

prejavu a len dodatočne je napísaný, rekonštruovaný. Pripomína priradovanie monológov a dialógov, je teda umelý, nepravý dialóg. Sokrates, píše J. Guittton „vynašiel dialóg a tým dal vznik spôsobu myslenia, ktorý nazývame západnou filozofiou“. Z umeleckej literatúry, aj z domácej tvorby poznáme túto dialogickú formu, skôr však ako rozhovor postáv, ako rozhovorovú metódu, na základe ktorej vznikli mnohé diela literatúry faktu. Aj tu ide však o prepis pôvodného ústneho prejavu, vopred organizovaného. Na trochu inej úrovni a bližšie k modelu skutočného dialógu sú napísané dialogické knihy J.Ch. Korca, i napr. Pamäti L. Hanusa.

Dialóg ako efektívnu formu písomnej komunikácie a interpretácie, aj ako riešenie „sporných“ alebo vážnych otázok teologických, historických, filozofických, morálnych rozvíja Katolícka cirkev od druhej polovice 20. storočia. Dokonca zriadila vedecké inštitúty o dialógu s inými náboženstvami, s inými kultúrami, vydáva pozoruhodné knižné diela, vyzýva a vedie dialóg so svetom.

máme na mysli predovšetkým interpersonálny dialóg, ktorý je taký starý ako je stará ľudská komunikácia a kultúra reči. Dialóg, o akom hovoríme, predpokladá partnerstvo komunikantov, dvoch, či viacerých účastníkov komunikácie. Teda také partnerstvo, ktorého podstatou je „hľadať pravdu u iného i u seba“, ako to vysvetľuje J. Guittton. Znamená to prijímať inakšie zmysľajúceho človeka, rovnako milujúceho pravdu. „Ozajstný dialóg vyžaduje stálu a skoro hrdinskú snahu osvojiť si najprv stanovisko druhého“. Komunikujúci musí vyjsť zo seba samého s cieľom - aspoň na chvíľu - „prijatť stanovisko druhého s láskou“. Predsa postaviť sa do jeho perspektívy v každej námetke je čiastka pravdy, ktorá pomôže lepšie chápať a vyjadriť myšlienku. Opakujem, dialóg predpokladá partnerstvo oboch účastníkov komunikácie, vôľu nielen počúvať jeden druhého, ale poslúchať, t.j. poslúchať s porozumením a zaujatím, s chápaním a so súhlasom prijímať predmet dialógu i osobu hovoriaceho. Optimálna komunikácia

pozná spätnú väzbu (ohlas, responziu, reakciu) už pri samom akte dialógu. J. Guittton neodporúča uplatňovať v dialógu dialektickú metódu, pretože tá často vedie k falošnému dialógu. O umení dialógu výstižne hovorí napr. J. Rattner: „Počúvať a odpovedať je schopný len ten, kto odmieta ducha moci a násilia... Nezabúdajme, že múdri sú len tí, ktorí vedia prijímať myšlienky iných bez strachu a obranných postojov“ (Hodina filozofie, 2004).

Skutočný dialóg obohacuje oboch účastníkov a znižuje perspektívu nezdaru alebo omyl sám „Pravý dialóg - píše názorne J. Guittton - je akoby stretnutie dvoch priateľov večnej pravdy a teda celkom slobodný čin, v ktorom každý prisahá druhému, že ustúpil iba pred svetlom“ pravdy, dodávame. Dialóg nie je teda slabosťou alebo jednoznačným kompromisom. Dialóg je v istom zmysle communio personarum, t.j. také komunikačné „spoločenstvo“, v ktorom sa osoby navzájom obdarúvajú a prijímajú spoločné poznávanie a osvojovanie spornej predmetnej veci. Účasť v dialógu manifestuje „moment pravdy“. Človek ani v dialógu netvorí pravdu, ale ju odkryva, spája sa prostredníctvom nej so svojim „protivníkom“, podriaďuje sa pravde. Človek je svojou podstatou vzťahová bytosť, ktorá cez prizmu dialogickosti naplnia svoj spoločenský štatút. V istom zmysle - povedané slovami J. Ch. Korca - dialóg je mobilizáciou lásky k životu. „Veci ľudského presvedčenia nemožno nikdy riešiť násilím“, píše na jednom mieste. Preto dialóg u neho má prednosť pred inými formami medziľudskej komunikácie. Uprednostňuje a volá po obnove dialógu a komunikácii aj vnútri spoločenského života. Odmieta však dialóg hluchých, v ktorom sa vie vopred aké budú stanovené otázky i odpovede.

Zdôrazňujem: dialóg sa môže stať dejinnou udalosťou, ak jeho predmetom je nadosobný ľudský čin, neobyčajný ľudský čin, ak jeho výsledkami je všeľudské dobro, zblížovanie ľudí a spravodlivosť. Dialóg je opakom diktatúry, je jeho korekciou. Očisťuje myslenie. Interpersonálny dialóg v spoločenskej komunikácii predstavuje potom signál zmeny v rozdieloch hodnotenia sporného predmetu. Predhodnocuje stav poznania i stav možnej zmeny hodnotenia a následne aj správania ľudí. Ak sa interpersonálny dialóg stáva historickou udalosťou, ruší pocity dištancu, signalizuje vznik tvorby podmienok nových vzťahov, odhaľuje príchodnosť nových vzťahov a väzieb; otvára priestor ďalším bezprostredným vnútrokultúrnym i medzikultúrnym procesom. Dialóg predstavuje takú komunikačnú metódu, v ktorej sa v jednote uplatňuje empirický a humanistický aspekt. Sila dialógu mieri k tomu, aby pohýbala kolektívne vedomie, v ktorom väzí „zárdhel“ i možnosť prijatť pravdu, novú interpretáciu „nezhody“. „Učí vidieť otázku sporu očami iného, učí poznávať a učí výsledky dialógu považovať za „svoje“, učí teda vytvárať vzájomné porozumenie. Dialóg je jedným z účinných mechanizmov ľudského umu a patrí medzi etické sily ľudského ducha, schopný vytvárať aj politické formy (nástroje) ako chrániť človeka a usmerňovať prirodzený rozvoj jeho kultúry. Predstavuje aj regulačný vstup do otvorenej problematiky hodnotovej komunikácie. Dialóg prebúdzá svedomie i vedomie zodpovednosti za celok, za iných.

Absencia dialógu v našej prítomnosti pramení predovšetkým z autoritatívneho myslenia, z neúcty človeka k človeku, či z chápania človeka ako neosobného predmetu, veci, z uvzatej moci manipulácie. Ekonomicko-technické myslenie, ktoré u nás prevláda, spravidla neguje dialóg a tak dochádza k sporom medzi osobou a inštitúciou, medzi direktívnym centralizmom a poslušnosťou, aj širšie: dochádza k sporu slobody človeka a jeho spoločenského uplatnenia. Absencia dialógu je evidentná v našej politike, v riadení štátu na rôznych úrovniach, vo finančnej sfére a i. Direktívnemu rozhodovaniu málokedy predchádza interpersonálny dialóg. A to je priestor pre vytváranie nedôvery a konfliktov. A dôsledok toho je: apatia, falošná adaptácia výhodám, pasivita.

Nazdávam sa, že stále žijeme v zajatí reliktoch socialistického centralizmu alebo zotrvačného rezortizmu. Vyslovujem otázku: rozvinuli sa v našej demokracii dialogické formy medzi riadiacimi a riadenými? Uplatňuje sa dôsledne princíp subsidiarity? Falošná interpretácia slobody a tolerancie nechce poznať svoj protiklad: povinnosť a zodpovednosť. Solidarita je súčasťou dialógu, ale tolerancia má svoje limity.

Zdá sa, že časť našej spoločnosti nechce vstupovať do vedeckého dialógu, napr. v otázkach našich národných dejín, idey národa a jeho kultúry alebo aj do vážnejších otázok, ako sú procesy multikultúracie, globalizácie, masovej a mediálnej kultúry. Vedecký dialóg absentuje

Kresba: Andrej Mišanek

je medzi prírodnými a spoločenskými vedami, medzi mýtotočnými vedami a pravdou, napr. medzi národne orientovanou a liberálne orientovanou slovenskou inteligenciou. Uvádžam - ako by tematický okruh - vnútrokultúrneho dialógu našej spoločnosti s tým vedomím, že nie sú to otázky izolované, ale determinované kultúro-spoločenskými procesmi Európy i sveta. Príkladov na absenciu dialógu vo verejnom, vedeckom i bežnom živote je pomerne veľa, najmä ak uznáme prevahu egoizmu, neusporiadanej slobody, nevládnosti, odcudzenosti tradovaným etickým normám a pod. To sú vlastne aj prekážky dialógu. Ústrednou prekážkou dialógu medzi kultúrami sa ukazuje redukované chápanie človeka, teda „fragmentálne bytie človeka“, čo nie je len otázka filozofie. Prekážkou je aj „manipulovaná“ spoločnosť, v ktorej sa projektuje autonómia človeka ako jediná perspektíva, s negáciou a relativizáciou kultúrnych tradícií. Prekážkou je falošná a nedôsledná interpretácia zla, morálneho i sociálneho. A napokon aj pragmaticky chápaný trend multikultúracie a globalizácie. Len ilustratívne môžeme vymenovať vo vede, napr. absenciu kompetencie vied, falošné vedomie moci a „vlastnenie“ pravdy, v ekonomike: mýtus trhu a diktát zisku, teda absenciu etiky dialógu, v politike: mýtus štátu ako vševládcu, pragmatizmus, stranícky partikularizmus, relikt spomínajúceho centralizmu, vo vzdelávaní „reformizmus“, kvantifikácia vedomostí, v duchovnej sfére strata autority atď. Absencia dialógu partnerského, oboplného, ústretového, s porozumením, bez strachu a tlaku prináša dezilúziu, skepsu, ľahostajnosť. Je prejavom nekultúrnosti - a nedorozumenia.

Aby Rada Európy účinne viedla dialóg medzi kultúrami, mala by prísť na verejnosť s vlastným projektom chápania človeka a rozvoja spoločnosti (Ten absentuje aj Dlhodobej vízií rozvoja slovenskej spoločnosti do roku 2020). Za základné východisko takéhoto dialógu považujem program kultúry, vyjadrenej v konštitúcii GES: „Súmerne zveľadiť celú ľudskú osobnosť“ a rešpektovať mnohovrstevnosť národných a regionálnych kultúr.

Medzikultúrny dialóg, na ktorom sa zúčastňujeme, nezahŕňa iba spory, konflikty, nebezpečia konfesijných okruhov, ako ich naznačil S. P. Huntington v knihe *Stret civilizácií* (2001). Benedikt XVI. v knihe *Európa (2005)* upozorňuje na potrebu dialógu v základných otázkach života, a to vnútri európskeho kresťanstva i „západnej tradície rozumu“. Oba póly programujú „sebaporozumenie za univerzálne“, hoci sú osvojované iba časťami ľudstva. Počet konkurenčných kultúr je však obmedzený. Ani jedna z týchto kultúr nepozná uniformitu, všetky sú poznačené radikálnymi: pnutiami v lone ich vlastnej tradície. Tieto dva póly v európskej kultúre sa vzájomne odmietajú, nepočujú sa. Podobne je to aj v islamskej kultúre i v japonskom šintoizme. Každá svojím spôsobom ovplyvňuje celý svet a všetky kultúry. V tejto súvislosti aj „svetová etika“ je skôr abstrakciou ako ďalekou realitou.

Do medzikultúrneho dialógu patria potom aj globalizačné procesy a komercializácia kultúry, spor medzi unifikáciou a pluralizmom, absolutizáciou rôznosti a mnohosti oproti preferencii situacnosti, subjektívnosti, rozdielnosti projektov informačnej a poznatkovej spoločnosti, dialóg medzi vedou a náboženstvom, a i. Známy je fakt, že regionalizmy sveta dnes svojím spôsobom reagujú na pôsobenie rozličných modelov civilizácie, lebo chcú ostať samy sebou. Úsilie o „jednotnú civilizáciu“ naráža na odpor, lebo regionálne i národné kultúry strácajú to jedinečné a vlastné, teda svoju identitu. Stráca sa hlbšia komunikácia ľudí medzi sebou, ktorá sa netýka len povrchných, vonkajšej stránky správania. To hlbšie v človeku sa búri proti uniformite, cíti sa zaskočené. Globalizácia predstavuje potom jednu formu zjednocovania a podmaňovania si sveta i života, zakladá jednotu iba zdánlivo, iba zdánlivo človeka prevyšuje. V

skutočnosti, píše v tejto súvislosti J. Ratzinger, človeka oberá o jeho dôstojnosť o jeho vznešenosť. Navyše vytvára pre človeka nebezpečenstvo. Globalizačné procesy v európskych dejinách vždy jestvovali a pôsobili spontánne, viac zvnútra, zdola, a to ako vlastná potreba komunikovať s okolitým svetom. Prijímať užitočné, negovať zbytočné, bol princíp prirodzenej medzikultúrnej výmeny hodnôt. Prikazujúce, radikálne, dirigentské tendencie globalizácie narušujú kultúrnu rozmanitosť Európy. Zladiť prirodzenú túžbu po osobitosti a odlišnosti (vlastná identita) s novou identitou globalizačných procesov možno len a len otvoreným dialógom.

Do medzikultúrneho dialógu aktuálne patrí potom aj napätie a obavy z prírodných zmien Zeme osobitne otepľovanie, ktoré sa spája s ochranou života človeka a živej prírody. Ekologická otázka dávno prerástla prírodovedné dimenzie. J. Šmajš ju nazval „ohrozenou kultúrou“ a opísal ju ako „existenčný konflikt dnešnej kultúry so Zemou“, t.j. konflikt, ktorý je podstatou globálnej ekologickej krízy s globálnou krízou kultúry. Ohrozená je v konečnom dôsledku „nie príroda, ale človek a jeho kultúra“. Absentuje tu nielen medzikultúrny dialóg ale dialóg bytostný, celosvetový.

Do multikultúrneho dialógu patria aj „skrivodlivé“ otázky minulosti, dnes spájané s očistou pamäťou a zmierenia. Projekt medzikultúrneho dialógu sa odvíja aj od odprosovacieho gesta Jána Pavla II. za ľudské omyly a viny v dejinách Cirkvi (bula *Incararnationis Mysterium*, 1998). „Dedičstvo vín v minulosti“ sa má v dnešnom kolektívnom vedomí anulovať v odpúšťajúcom, kajúcom fakte. A ten predpokladá otvorený, oboplný dialóg, v ktorom sa spomínanie a zabúdanie stáva hodnotovým obratom k minulosti. Človek je dejinný tvor. Len oboplné uznanie pravda o vinách minulosti sa stáva prameňom zmierenia a pokoja. Uznať chyby a omyly minulosti je akt vernosti pravde i odvahe. Odpustenie a zmierenie je dialogická forma interpersonálnej a vnútrokultúrnej komunikácie, v ktorej sa preskupuje porozumenie a zaujatie pravdy so zbyhlasom srdca a rozumu, teda bez zbytočného strachu a obranných postojov.

Poznamenávame, že len pomocou medzikultúrneho vedeckého dialógu sa dajú postupne riešiť aj otázky a dôsledky násilnej nacionalizácie v našich národných dejinách, len vedeckým dialógom sa vstupuje do odhalenia pravdy v mnohých tradovaných omyloch a mýtoch. Zosúladiť postoje minulosti s postojmi prítomnosti je zložitá otázka len vtedy, ak zlyhá dobrá vôľa, ak zlyhá vôľa po pravde a dobre, ak zlyhá opravdivý dialóg.

LITERATÚRA:

- B. Baran (ed.): *Filozofia dialógu*. Kraków 1991.
Z. Bauman: *Úvahy o postmodernej dobe*. Praha 1995.
V.V. Birkenbihlová: *O potrebe komunikovať... (1999, citát od J. Ratznera)*.
Dlhodobá vízia rozvoja slovenskej spoločnosti do roku 2020.
Dotazník Rady Európy *Biela kniha dialógu medzi kultúrami (rkp.)*.
M. Droždž: *Osoba i media (Tarnów 2005)*.
J. Guillon: *Dialógy s Pavlom VI. (1969, kap. Dialóg o dialógu, s. 187-191)*.
Je súčasťou slovenskej kultúry (literatúra) v úpadku? Ed. J. Leikert (2005).
J.Ch. Korec: *Kresťanstvo nás robí ľuďmi (2004)*.
P. Liba: *Kultúra/literatúra (2005), kap. Kultúra komunikácie v informačnej spoločnosti, s. 19-39*.
G. Lipovetsky: *Éra prázdnoty. Úvahy o súčasnej individualizácii*. Praha 1998.
A. S. Luknič: *Vzťah ako tanec: spolu a každý sám. Komunikácia a medziľudské vzťahy*. Bratislava 1995.
K. Rahner: *Kresťan v dnešnom svete (1994)*.
J. Ratzinger: *Európa. Jej základy v súčasnosti a v budúcnosti (2005)*. Kap. *Medzikultúrny dialóg a jeho dôsledky, s. 86-91*.
J. Ratzinger: *Boh a svet (2002), úvodné kap. o dialógu zo strany J. Ratzingera i P. Seewleda*.
Slovník súčasného slovenského jazyka (2006).
J. Šmajš: *Ohrozená kultúra (2006), kap. 6, 7*.
J. Tiño: *Globalizácia: výzva alebo hroz-*

Andrej či Ondrej?

Jedna z našich nerozhodných nedôsledností

Odmalička som nechápal, prečo sa môj starý otec nazýval a podpisoval Andrej, keď potom v kostole sme počúvali pána farára, ktorý čítal z evanjelií o svätom apoštolovi a bratovi sv. Petra „Ondrejovi“. Nedalo mi to pokoj, a keď som sa zmocnil latinčiny, hľadal som najprv vo veľkej omšovej knihe, s ktorej váhou som sa ako malý miništrant trápil, neskôr ako študent teológie aj v úradných latinských aj gréckych textoch štyroch evanjelií, a všade som nachádzal iba meno Andreas, teda Andrej. Po Ondrejovi nikde ani najmenšia stopa. Život ma viedol k štúdiu takmer všetkých európskych jazykov, žil som dlhší čas v Taliansku, vo Švajčiarsku, v Rakúsku, v Nemecku, v Belgicku, a pobudol som aj vo Francúzsku, v Španielsku, v bývalej Juhozápadnej, v Poľsku a v Maďarsku - a všade som našiel, hoci niekde aj trochu prispôbenú morfológickú formu domáceho jazyka, iba formu ANDREJ, teda s počiatčným A. Vo všetkých európskych jazykoch totiž platí norma, že pri recipovaní cudzích slov, tobôž ešte vlastných mien, treba zachovať čo najviac z pôvodnej formy recipovaného slovného výrazu a pripustiť iba čo najmenšie zmeny, ak ich vyžaduje duch vlastného jazyka. V našom prípade jedinou výnimkou je český jazyk, ktorý apoštol Andreja nazýva Ondřej. V tomto jazyku však nepoznajú žiadneho Andreja ani Ondřeja. Lebo je proti všetkej logike a zdravému rozumu oslovovať tú istú osobu dvomi rozličnými menami, ako je to doposiaľ v našej cirkevnej slovenčine a pod jej vplyvom aj v občianskom živote.

Netreba veľa výskumnej činnosti, aby sme došli k záveru, že táto absurdná dvojakoť apoštolovho mena bola zapríčinená vplyvom českej Kralickej biblie, ktorá až do najnovších čias bola biblickým prameňom liturgických textov aj značnej časti literatúry našich luteránov, spolu s nedostatočnou jazykovou prípravou prvých katolíckych prekladateľov posvätných kníh do slovenčiny.

Zdalo sa, že keď vynikajúci a obetavý slovenský bibliista P. Štefan Porubčan spracoval podľa grécko-semitskej pôvodiny Nový Zákon, na ktorý dostal v Ríme imprimatur v roku 1968, a v ktorom na všetkých miestach prekladal meno apoštola jedine správnym sloven-

ským ANDREJ, tento onomastický paradox sa vyjasní a postupne sa odstráni spomenutý nelogický úzus. Nádej bola tým fundovanejšia, že toto vydanie, nadšeno prijaté slovenským biskupom Mons. Andrejom Grutkom v Spojených štátoch amerických, kde ho adoptovali v slovenských kostoloch, sa podarilo vo veľkom počte dodať aj na Slovensko a rozšíriť aj medzi tisícami Slovákov a Sloveniek roztrúsených po svete. V roku 1985 Slovenský ústav sv. Cyrila a Metoda vydal už 4. vydanie tejto vzácnej knihy. Toto vydavateľstvo vo všetkých svojich nespočetných vydaniach náboženského používalo meno Kristovho apoštola ANDREJ. Napríklad: Posolstvo Ježiša Krista zhrnuté zo štyroch evanjelií do jednej osnovy. Rím 1969, 2. vydanie 1990, s. 105; Slovenskí salesiáni: Dejiny spásy. Rím 1974, 2. vyd. 1980, s. 306; Gorazd Zvonický: Hymny na posvätenie času, III. Rím 1975, s. 85; Katolícky modlitebník a spevník. Rím 3. vyd. 1991, s. 173; tak isto aj v knihách jezuitskeho nakladateľstva Dobrá kniha v Kanade: Jánovo svedectvo. 1988, s. 64; W.R.: Nad Lukášovým evanjeliom. 1989, s. 133; a mnohé iné. Aj František Vnuč vo svojom vynikajúcom Príručnom slovníku kresťanstva Bratislava 2003 zaregistroval iba správnu katolícku formu ANDREJ (s. 23, 30, 326, 353).

Preto nielen mne, ale mnohým z nás bolo ťažko pochopiteľným nemilým prekvapením, keď sa nám dostal do rúk Rímsky misál obnovený podľa rozhodnutia Druhého vatikánskeho koncilu, uvedený do platnosti pápežom Pavlom VI., ktorý vydala Vatikánska Poliglotta v roku 1981. Tam sa udáva sviatok sv. „Ondreja“ a vo všetkých troch liturgických modlitbách sa opakujúceho toho neslovenské meno (s. 668 - 669 a 1039), ničím nepodložené a cudzie všetkým kultúrnym národom. Takisto je to aj v pridruženej knihe misála Feriálny lekciónár v období „cez rok“, cyklus I., ktorý pre slovenských veriacich v zahraničí pripravil a vydal Slovenský ústav sv. Cyrila a Metoda v Ríme v roku 1982 (s. 652 - 653), za ktorým stála Slovenská liturgická komisia so svojim predsedom Mons. Dr. Jánom Pásztorom a celý Zbor slovenských ordinárov s predsedom Mons. Dr. Jozefom Ferancom, ktorí tento text

vyhlásili za oficiálny text pre liturgické knihy a v Ríme im to schválili. Toto sa však udialo v čase, keď na Slovensku nebolo oprávdivých biskupov a takzvaní „ordinári“ boli úplne závislí od rozličných boľševických komisárov, tajomníkov a iných verejných aj tajných funkcionárov ateistického štátu, takže sa to dalo do určitej miery pochopiť.

Milým prekvapením bolo, keď už za obnovenej Slovenskej republiky v roku 1995 vyšlo dlho očakávané Písmo sväté Starého i Nového zákona, ktoré vydal Slovenský ústav sv. Cyrila a Metoda v Ríme. Nádherný 2623-stranový zväzok na elegantnom papieri v príkladnej grafickej úprave a opatrený popri nespočetných záslužných a prepotrebných úvodných textov a vysvetľujúcich poznámok aj názornými mapkami s abecedným indexom dôležitých názvov. Slovom vydanie celého Písma svätého v jednom zväzku, pripravené odborníkmi pre biblické vedy, na aké môže byť dnes hrý slovenský národ. Bol to akoby rozlučkový dar Slovensku zo strany Slovenského ústavu sv. Cyrila a Metoda ako najvýznamnejšieho vydavateľského strediska náboženskej literatúry pre Slovensko, ktoré od roku 1963 zásobovalo duchovnou literatúrou Slovákov doma i v širom svete. No pozornému čitateľovi nemohla ujsť až nepochopiteľná chyba, že v tomto oficiálnom preklade posvätných kníh jeho redaktori popri nespočetných zlepšujúcich a vedecky odôvodnených úpravách jednotlivých prekonaných výrazov aj celých výpovedí, nevedno z akých príčin znovu uviedli tú neslovenskú a protirečivú formu mena apoštola Andreja - „Ondrej“ (s. 2141, 2150, 2231, 2313). Asi preto aj najnovší Teologický a náboženský slovník Spolku sv. Vojtecha (I. diel, Trnava 2006) s typicky slovenskou nerozhodnosťou nazýva apoštola „Andrej“ i „Ondrej“ (s. 28), hoci potom Andreja Svorada správe zapisuje s A; ale v zozname apoštolov zase tam nachádzame Ondreja (s. 37).

Škoda, bola to jedinečne vzácna príležitosť, ako sa postupne oslobodiť od tohto nepotrebného, cudzieho a škodlivého pozostatku z čias kultúrnej zaoštalosti nášho národa ešte pred kodifikovaním a jazykovedným pestovaním slovenského jazyka.

MILAN S. ĐURICA, SDB

Fenomenálny huslista

Dalibor Karvay zvíťazil na Medzinárodnej husľovej súťaži Davida Oistracha v Moskve

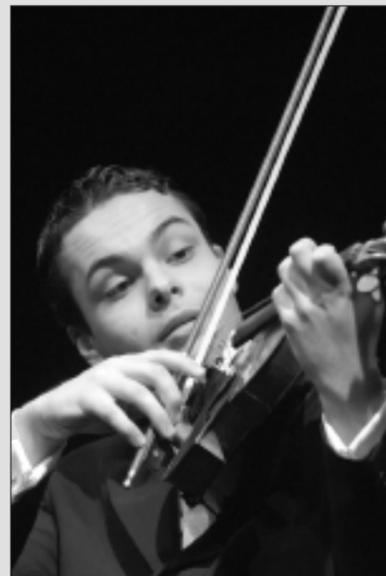
Medzinárodná husľová súťaž v Moskve nesie meno fenomenálneho huslistu Davida Oistracha. Tento rok mala výnimočnú atmosféru, pretože sa konala v roku 100. výročia narodenia tohto svetoznámeho umelca.

Od 29.9. do 8.10.2008 súťažilo takmer 100 husľových talentov z celého sveta v slávnom Čajkovského Moskovskom konzervatóriu. V náročnej 3-kolovej súťaži museli mať mladí umelci našťudované náročné virtuózne diela Paganiniho, Bacha, Mozarta, Beethovena, Brahmsa, Prokofieva, Šostakoviča, Čajkovského a iných slávnych skladateľov.

Dalibor Karvay, ako jediný zástupca zo strednej Európy prešiel prvými 2 kolami suverénne. Vo finále, kde postúpilo 6 huslistov, predviedol Brahmsov husľový koncert s orchestrom.

Medzinárodná porota rozhodla jednoznačne, že 1. cena v hlavnej kategórii na Medzinárodnej husľovej súťaži Davida Oistracha v Moskve patrí slovenskému huslistovi - Daliborovi Karvayovi

Na koncerte víťazov vo Veľkej sále Moskovského

konzervatória, kde sa konajú koncerty najvýznamnejších svetových hviezd klasickej hudby, si Dalibor Karvay vychutnal záverečný potlesk plnej sály a prevzal cenu pre víťaza.

Dalibora Karvaya mohli diváci naposledy vidieť hrať na Slovensku na koncerte veľkého orchestra Zlaté husle 1.9.2008 vo vypredanej bratislavskej Inchebe spolu s Daliborom Jenisom (baryton) a Katarínou Štúrovou (sopran).

Do konca roka 2008 absolvuje ešte niekoľko koncertov v Európe. V novembri sa zúčastní oficiálnej návštevy prezidenta SR Ivana Gašparoviča v Grécku a v decembri sa opäť ukáže na jedinom koncerte v novom divadle Heineken Tower Stage v Bratislave.

Budúci rok Dalibor Karvay absolútne podriadiť príprave na najslávnejšiu svetovú husľovú súťaž Kráľovnej Elizabeth v Bruseli, ktorá sa koná v máji a trvá celý mesiac.

JANA JANČEKOVÁ

(Dokončenie z 5. strany)

Pokračujem v citovaní Š. Polakoviča: Slovenský národ silou započatého národovtorného procesu ukladal do svojho kolektívneho podvedomia mnohoraké obsahy, ktoré boli výsledkom jeho duchovných skúseností o prítomnosti Božej v živote človeka, o prírodných javoch ročných období a o ľudskom spolunažívaní, zlom i dobrom. Tieto obsahy každý z nás v sebe nosí i dnes (doma i v zahraničí) aj proti svojej vôli, obyčajne ako blažiacu istotu národného bratstva, čím je daný základ spolupatričnosti. Carl Gustav Jung, švajčiarsky psychológ, obsahy kolektívneho podvedomia nazval archetypmi... Prítomnosť Boha v živote človeka sa stala základným obsahom slovenskej národnej duše, ako to vyplýva z toho čo národ cez stáročia vytvoril a nám zanechal v rozprávkach, legendách, piesňach, prísloviach a ľudových zvykoch. Nie menej je isté, že obsahom nášho národného podvedomia sú aj zážitky z obdobia cyrilometodského (štátnosť, kresťanstvo a slovenský jazyk). Smäd po spravodlivosti a vyššej životnej úrovni sú častým obsahom slovenskej ľudovej slovesnosti. Ľudskosť je ďalším archetypom slovenským... Všetky zvyky, obyčaje, tradície a postoje nás predurčujú natoľko, že nemôžeme nebyť Slovákmi.

Nie náhodou figurujú v posledných číslach nášho časopisu heslá:

SLOVÁCI V MAĎARSKU EXISTUJÚ! SÚLAD MUSÍ EXISTOVAŤ, lebo SME jeden národ, jedna duša, jedno telo! A navyše SME STÚPENCI MODERNEJ EURÓPY! Kto sa dôkladnejšie začíta do hocktorého čísla nášho časopisu, ľahko sa presvedčí, že tieto heslá nie sú iba púhou deklaráciou, ale nepopierateľnou skutočnosťou.

Po revolúcii v Španielsku vojenský generál prehlásil: Verím, že náboženstvo je pre patriota to najdôležitejšie. Lebo kto nemiluje Boha, nemôže milovať ani rodinu, ani vlasť. Prvý slovenský prezident Dr. Jozef Tiso, dve hodiny pred popravou píše v testamente: „Odkazujem slovenskému národu, aby bol svorný a jednotný v sledovaní veľkej zásady Za Boha a národ“.

J. C. Hronský tvrdí, že národný cit je i modlitbou, ako určitým druhom modlitby je umenie.

Za Boha a národ

*Otče náš milostivý,
požehnaj nás pevnou vierou,
aby sme boli vernými služobníkmi
Tvojej svätej vôle.*

*Bože, daj nám dobré zdravie,
aby sme boli smelými bojovníkmi
Tvojej svätej pravdy.*

*Bože, daj nám toľko múdrosti,
aby sme dokázali správne myslieť,
hovoriť a činiť, ako
Tvoji verní služobníci
a smelí bojovníci.*

*Otče náš všemohúci, posilni nás
Tvojím svätým Duchom,
aby sme víťazne vstúpili
do Tvojho večného
kráľovstva nebeského.*

*Vieme, že
nie preto si nám daroval
materinský jazyk,
aby nám ho Satan
vytrhol z úst.*

*Nie preto si nám daroval
rodnú zem,
aby nám ju Satan
vytrhol spod nôh.*
Pilišský Santov 1990

Brnkot gitary

*Každý ma opustil
na staré kolená,
jedine gitara
pre mňa je stvorenia.*

*Doposiaľ ma živil,
materinský jazyk,*

Sme, áno, sme!

*ktorý nedovolil
dušu moju skaziť.*

*Teraz brnkám struny
zodratej gitary,
keď sa rodnou rečou
užívam nedari.*

*Čo sa ani básňou
nedá už vyjadriť,
to dokáže hudba:
piesňou sa pomodliť.*

*Smútok, strach i tieseň
zdolať sa podarí
jedine brnkotom
zodratej gitary.*
Pilišský Santov 9. apríla 2008

Poznámka: Ako penzista som získal diplom na vysokej škole odbor spev a hudba. Od tej doby na hudobnej základnej škole vyučujem hru na gitare v Pilišskom Santove a v Pilišskom Čive, kde popri klasickej hudbe navštevujem s mojimi žiakmi slovenské a maďarské ľudové piesne.

Základnou bunkou spoločnosti je rodina. Ak sú bunky choré, ani telo, čiže spoločnosť nemôže byť zdravá. Rodina je k svetu otvorená, čo znamená, že je kolektív schopný na prijímanie. Základom života je nezištná láska. Rodina je školou a cvičišťom lásky. Náš život pochádza z lásky rodičov. Hovoríť a usmievať sme sa naučili od matky. Za ozajstného človeka nás vychováva láska iných. Bez rodiny nemôžeme vybudovať spoločnosť milujúcu deti. Bez rodiny sa nemôžeme pripraviť na život. V rodine sa naučíme, čo je to domov, tu sa naučíme byť zodpovednými jeden za druhého. Bez rodiny sa nemôžeme cítiť naozaj doma. Dobrá rodina je dejiskom vzájomného porozumenia a dôvery. Rodina je ozajstným pevným bodom vo svete a istým útočiskom. Podľa M. Válka domov sú ruky, na ktorých sa môžeš vyplakať. Podľa Gy. Illyésa svet existuje preto, aby sme sa v ňom niekde cítili doma.

Dvojica dvojíc

*Človek je vlastne čarovná dvojica,
spojený život ženy a muža.
Človek je rodič, potomok rodiča,
zjarmená krv a slobodná duša.*

*Človek je Nemaďar, alebo Maďar,
človek je ľudstvo, černocho, či beloch,
ktorý sa v zrkadle prírody zbadal,
sotva sa zjavil na večných brehoch.*

*Človek to spoznal, veď nie je opica,
v osudnom hniezde jadrových hromov
máme len jeden jediný domov.*

*Človek a domov je divná dvojica,
splynuté bytie hmoty a ducha,
odkedy srdce na Zemi búcha.*
Pilišský Santov 1978

Trojica trojíc

*Zhlboka korenia
tri divy stvorenia,
prekrásne tri rody
záračnej prírody:*

*Tajomstvo počatia,
studnica dočata,
pramenná praruža
rozvitá pre muža.*

*Koruna stvorenia
z božského koreňa,
polotvor bez ženy,
s ňou celok vznešený.*

*Hviezdnatý kvet očí,
slnčný plod noci,
zušľachtená ruža,
spln ženy a muža.*

*Zhlboka korenia
tri divy stvorenia,
prekrásne tri rody
záračnej prírody.*
Pilišský Santov 1979

Vladimír Mináč nám pripomína: Božechráň, aby sme spôsobili krivdu, za budnúc na krivdy vlastné. V tej chvíli by sme stratili svoju národnú opodstatnenosť, svoj najvnutornejší zmysel. Nie moc, ktorá je pominuteľná, ale duch, ktorý trvá, to je naša cesta, náš zmysel, náš osud.

Na dvoch brehoch barikády

*...aby ste boli soľou,
ktorá sa nesype do oka, ani do rany,
ale ktorou sa solia vybrané jedlá
strednej Európy,
je vašou povinnosťou,
aj vašim zmyslom.*
(Vladimír Mináč)

*Nepotrebuje mosty,
ak nás spoja rieky samy,
ak nás spoja drahé kosti
našich predkov oplakaných.*

*Letí pieseň okrídlená,
nezaviazne v zašlých vinách,
letí pieseň, páru nemá
v podkarpatských domovinách.*

*Nepotrebuje mosty,
múdry Dunaj všetko zriadi,
budme hostia našich hostí
na dvoch brehoch barikády.*

*Letí pieseň okrídlená,
nezaviazne v zašlých vinách,
letí pieseň, páru nemá
v podkarpatských domovinách.*
Budapešť 1988

Ako predseda Slobodnej organizácie Slovákov (SOS) r. 1990 som bol pozvaný na valné zhromaždenie MS v Rimavskej Sobote. Uádzam môj tamojší príhovor s nadpisom Materský národ - materský štát (SME/90/3/120):

Vážené zhromaždenie, dámy a páni! Dovoľte, aby som sa úprimne poďakoval za pozvanie na toto historické stretnutie Slovákov - v mene redakcie štvrťročníka SME, resp. v mene členov Slobodnej organizácie Slovákov (SOS), založenej t. r. v znamení demokratického pluralizmu. Tento časopis, ktorý vychádza od r. 1988 popri týždenníku Ľudové noviny ako jediný časopis Slovákov v Maďarsku, redigujeme v druhom, až treťom úväzku za veľmi úbohých podmienok, bez akejkoľvek štátnej dotácie, kým maďarská menšina na Slovensku vydáva okolo 25 maďarských časopisov. Ešte otrasnejšie by bolo takéto porovnanie v oblasti školstva alebo zastupiteľstva v parlamente. Vážení krajanovia, dovoľte, aby som uviedol citát z článku uverejneného v našom časopise pod titulom Spoločné hľadanie spoločnej pravdy, čo je skromný referát o dialógu slovenských a maďarských spisovateľov za okrúhlym stolom v Budapešti 17. mája 1989. Tento dialóg by mal aj v budúcnosti pokračovať, lebo ak sa partneri navzájom nevypočujú, lež obaja si len svoje hudú, môže to viesť ku katastrofe. Z takých partnerov sa totiž ľahko môžu stať protivníci, ba i nepriatelia. Budem teda citovať Istvána Käfera, maďarského filológa, ktorý v tomto dialógu, hovoriac o Slovákoch o. i. povedal: „... toto je jediný národ na svete, ktorý žije v našom susedstve, a nikde nemá svoju materskú krajinu. To znamená, že tisíc rokov žil v Uhorsku bez toho, že by sa mohol pozerat' na Prahu, na Bukurešť alebo Záhrab.“ Ak je to pravda, čo tvrdí I. Käfer, tak kam sa mali dívať Slováci žijúci na území dnešného Maďarska? Kde mali oni materskú krajinu? Samozrejme, nikde. My Slováci v Maďarsku, odpísaní dvoma štátmi, pretože sme sa nepresídlili v r. 1947 do Československa, kde sa Slováci ocitali často v horšom položení ako tamojšia maďarská menšina, - kde sme my mali materskú krajinu? Asi nikde! Iba po nežnej revolúcii sme začali naozaj cítiť, že už máme svoj materský národ, ale ešte stále necítime, že by sme mali aj svoj materský štát.

Dúfame, že raz sa aj toho dožijeme. Ďakujem za pozornosť!

Alexander Kormoš predseda SOS a šéfredaktor časopisu SME

Nad Dunajom

*Obidvom krásnym brehom
podávať srdce na dlani,
krvavým orlím perom
obidva povzniesť nad rany.*

*Vichor ma z brehov rána,
nechce ma pustiť do cieľa,
neotvára sa brána,
stáby sa nikdy nechcela.*

*Za bránou nad Dunajom
premávka mostom vymiera,
posmieva sa mi Riviera.*

*Predseda som inotajom
na oboch brehoch veľrieky,
storakým kliatbam naprieky.*
Budapešť 1985

Redaktori a autori časopisu SME okrem literárnej tvorby vykonávajú mnohoraké povinnosti, lebo vrstva uvedomelej slovenskej inteligencie v Maďarsku pre absenciu slovenských škôl je veľmi tenká. Ak chceme pokojne spávať, musíme sa podujímať mnohokrakých aktivít, ako nejakí amatérski polyhistori, pričom všetkom ako poslední Mohykáni svojej menšiny, máme stále úbohejšie možnosti pre voľné dýchanie. Napriek tomu však Slováci v Maďarsku stále existujú (i keď mnohí so silnými poruchami identity), aj ich literatúra, aj jej autori existujú, len nemá kto sponzorovať ich organizácie a publikácie. Ich demokratické organizácie, ktoré vznikli po zmene režimu, momentálne nie sú v stave, aby mohli podať žiadosť o podporu. Bez minimálnych financií nemôžu ani fungovať, ani rozpuštit' sa. Katastrofa je už tu, lebo dorast slovenských autorov a čitateľov pre absenciu slovenských škôl vôbec nie je zabezpečený. Napr. v Slovenskom Komlóši nedávno namiesto slovenského gymnázia založili maďarské gymnázium.

Kridla na klinec

*Atmosferické pruchy
tu znemožnili let,
chudobné pero do ruky
a kridla na klinec!*

*Na vlnách družby sa hojdá
tá neprístupná loď,
pohla sa macocha-pôda,
nuž opatrne choď!*

*Vykúp sa, duša, vo víne,
a odkry si rany,
aj to čo je, sa pomínie
zo sebaobraný.*

*Po schodoch stúpam dohora,
čo nikdy neboli,
zdanlivosť hádzem do mora,
no nič ma neboli.*
Budapešť 1975

Záblesky Slova Božieho

*Naša krásna slovenčina
úhorom leží neobrábaná.
V zakliatej doline hemžia sa
morom nakazené hľadavce.*

*Nič nového pod Slnkom.
Všetko sa točí okolo osi
svetovej nákyzy.*

*Z ruky oráča vypadol bič, aj opraty.
Kone s pluhom zjašene
cválajú po nociach.*

*Nad pustou krajinou
zbesile škriekajú
desivé mraky najatých démonov.*

*V prekliato hustej noci
iba nachvíľku zaburáca občasný
hromový záblesk
Slova Božieho.*
Pilišský Santov 1992

Znova citujem Š. Polakoviča: V kultúrach je skrytá podstata národov. Jej tvorcami sú tvorcovia umenia v najširšom zmysle slova. Pretože kultúra je duchovnosť, tí ktorí sa búrili proti materialistickému ateizmu, boli trestaní. Ktorí sa nebúrili, stali sa využívanými lokajmi politickej moci.

Dištanc

*Nechce sa nám tak tancovať,
ako nám vy hudiete,
musíme sa dištancovať,
lebo vy húst' neviete.*
Budapešť 1992

Chlieb náš každodenný

*Ten, komu najatí čerti zobrali
aj poslednú možnosť sebaobraný,
darmo si počíta nespočetné rany,
keď mu pasce kladú služobníci strany.*

*Nedajú mu zomrieť, ani žiť v pokoji,
namiesto chleba mu vnucujú okovy.
Olúpili ho aj o právo na prácu,
splnili vražedné pokyny z palácu.*

*Srdce mu krváca, duša mu plače,
zabili slobodu slova a tlačce.
Zástupy zradcov plujú mu do tváre,
zákerne rúcajú posledné oltáre.*

*Za tie vytúžené judájske mince
kladivom bijú mu do čela klince.
Čertovské zásluhy takto si získajú,
ochotne tancujú, ako im piskajú.*
Pilišský Santov 26. februára 1999

Bože, odpusť im, lebo nevedia, čo činia

*Kto za pravdu zhorí,
toho smrť má
tisíckrát väčšiu cenu než
mizerné životy
všetkých jeho vrahov.*

*Najpodlejší
vrahovia pravdy
nie sú medzi nepriateľmi,
ani medzi protivníkmi,
lež medzi zradcami.*

*Keď sa Judáš išiel obesit',
povedal si:
Nemal som sa
nikdy narodiť!*
Pilišský Santov 1992

Potrebné je osvetliť jednú schodnú cestu v spolunažívaní Slovákov a Maďarov doma i v zahraničí: zmierenie, vyrovnanie, vzájomné porozumenie. Napr. spoločne vydať učebnice dejepisu z nefalšovanej histórie oboch národov, vydať zberku slov, ktoré Maďari prevzali zo staroslovenského jazyka a ktoré tiež vydať slovník slov, ktoré Slováci prevzali z maďarčiny a porovnať ich počet a zistiť z ktorých oblastí spoločenského života a z ktorého obdobia ony pochádzajú. Ďalej, vydať slovník zemepisných názvov na dnešnom území oboch štátov a jasne poukázať aj na to, že geografické názvy, ako napr. Skalica, Žilina, Krásna Hôrka, Bystrica, Dražkovce, Malý Inovec, Topolčany, Teplica, Ostrihom, Vyšehrad, Čierny hrad, Tichoň, Jáger, Miškovec atď. majú očiividne slovenský pôvod, ale ich ekvivalenty v maďarskom jazyku neznamenujú nič. Potrebné je pre našu menšinu zaviesť jednojazyčné slovenské školské inštitúcie od škôlky až po univerzitu. A nie v poslednom rade, vydať naše literárne rukopisy, ktoré čakajú na vydanie už viac desaťročí. Už je najvyšší čas všetko na svoje miesto položiť, namiesto mnohokrakých klamstiev, omylov a poloprávdy konečne vysloviť úplnú pravdu, nielen čo sa týka ozajstného postavenia Slovákov v Maďarsku, ale aj čo sa týka otázok reciprocity v zaobchádzaní s menšinami.

Otvoriť cestu

*Obchodiť naše rodné polia,
znova objaviť všetky končiny,
zahojiť rany, čo nás boľia,
pokračovať, kde iní skončili.*

*Naplňat ďalej naše sýpky,
bedlivo zbierať skromnú úrodu,
nepozerať sa naň tak z výšky,
otvoriť širšiu cestu k národu.*

*Rozrobiť úhorové plochy,
pripraviť pôdu väčšej úrode,
s nádejou hľadať pokrok v národe.*

*Prideliť takým z našej trochy,
ktorí nemajú z plodov skoro nič,
všetko na svoje miesto položiť.*
Pilišsky Santov 1983

Sila národa spočíva predovšetkým v kultúre pospolitého ľudu. Stabilizátorom ozajstnej demokracie je koniec-koncov kultúra. Kultúrne faktory sú aj základnými zdrojmi hospodárstva. Podľa modernej ekonómie k vytvoreniu jednej jednotky národnej produkcie je potrebné použiť 3 jednotky fyzického a 10 jednotiek duchovného kapitálu. Avšak kultúra je zdrojom a udržovateľom nielen hospodárstva, ale aj morálky. Teda ekonomický faktor každého rázu odovodňuje, že kultúru treba sledovať s neuveriteľne veľkou pozornosťou. Investujme do nej peniaze, lebo kultúra bezprostredne vytvára hospodárstvo a cez morálku koná to isté sprostredkovane. Slušná úroveň kultúry vo vyspelej spoločnosti v dlhšom časovom intervale oslobodí spoločnosť od obrovských nákladov.

Zoči-voči Slovensku

(Na pamiatku 4. svetového festivalu slovenskej mládeže v rakúskom Semmeringu)

*Zlostné vetry zhášali sviečky,
hmla s' a pliaga stierala most.*

*V ranených srdciach spievala vernosť,
na dušiach krotkých bujnel vzdor:*

*Na skalú pršali chlupské slzy,
z rajskej pamäti vzlietol spln.*

*Za vodou Dunaja v čiernom rúchu
vystrela ramená rodná zem:*

*Vráťte sa naspäť, orlie siroty,
vráťte sa do hniezd otčiny!*
Hainburg (Braunberg) 14. júla 1989

Poznámka: Na tomto svetovom festivale z celého komunistického bloku Slovákov zastupoval jedine ľudový spevácky zbor z Pilišského Santova s názvom Studienka pod vedením Alexandra Kormoša. (Ján Fuzik tam bol prítomný ako reportér slovenského vysielania Maďarskej televízie). Jeden deň výletníci odcestovali autobusovým zájazdom zo Semmeringu do Hainburgu (k československým hraniciam), kde vystúpili na horu Braunberg, odkiaľ mohli vidieť bratislavský most na Dunaji. Niektorí zapalovali sviečky a mnohí plakali.

V podpilišskom hájku

(Spieva sa na nápev ľudovej piesne Láška, Bože, láska)

*V podpilišskom hájku
studienka si spieva,
do nášho potôčka
sviežu nádej lieva.*

*V podpilišskom hájku
bystrá voda tečie,
blýskajú sa vlnky
ako ostré meče.*

*Bystrá voda tečie,
v tichom, pustom poli,
plače biela skala,
že ju srdce boli.*

*Biela skala, neplač,
ešte nie sme zbití,
veď si pomôžeme
v tomto klamnom bytí.*

*Ešte nie sme zbití,
ani nebudeme,
veď sme verné deti
našej rodnéj zeme.*

*Veď sme verné deti
našej drahej matky,
kto si chráni svoje,
nech má život sladký.*

*V podpilišskom hájku
studienka si spieva,
do nášho potôčka
sviežu nádej lieva.*

Pilišsky Santov 1985

Znova a znova sa stvorme

(Táto báseň bola mottom 5. svetového festivalu slovenskej mládeže v Martine, keď bola uverejnená na titulnej strane časopisu Zahraničný Slovák)

*Letím k svojej večnej dievčine
s odvekým mučivým smädom,
vychutnávať slasti liečivé,
odolné starakým jedom.*

*Letné slnko pláva nad nami,
pod nami volajú hroby,
rodná zem nás drží na dlani
na prahu desivej doby.*

*Hoc nás mrzké časy splodili,
držme sa verne i svorne,
znova a znova sa stvorme.*

*Každý krok náš sledia mohyly,
do ktorých orieme brázd,
sejeme plamene pravdy.*

Pilišsky Santov 1987

Základný model komunikácie je informácia vychádzajúca od podávateľa k príjemcovi. Ale v živote našej národnej menšiny pre jazykové bariéry a iné prekážky obsah informácie ostáva príjemcovi neznámy. Literatúra Slovákov v Maďarsku sa nedostala do rúk čitateľov, lebo ani maďarská vláda, ani jej predĺžená ruka - Demokratický zväz Slovákov v Maďarsku sa nepostarala o rozširovanie literatúry písanej v slovenskom a demokratickom duchu. Ale naopak: silou-mocou ju skrývala pod akousi hnusnou mericou, ako nežiaducu pravdu. Aj keď sa náhodou dostala do rúk niektorých čitateľov, pre absenciu slovenských škôl, čiže pre slabé jazykové znalosti jej sotva rozumeli.

Kde je chyba?

Bez čitateľov niet literatúry,
bez slovenských škôl niet čitateľov,
ani spisovateľov.

*Preslávení mudrlanti,
výrobcovia nepodarkov
v továrni na výrobu
rozhlasových prijímačov,
kde je chyba, povedzte?!*

*Vychválení návrhári,
čo sa tak často hrdíte
vašími stále novšími a
novšími zhoršovákmi,
kde je chyba, povedzte?!*

*Mnohonásobne vyznamenani
sabotéri výroby prijímačov,
čo z nich vykrádate
importované súčiastky,
kde je chyba, povedzte?!*

*Svedomite pripravení,
a z výroby predsa
ďaleko odstrčení odborníci,
aj vás sa sputujem,
kde je chyba, povedzte?!*

*Lebo kto má doma
dobrý prijímač,
dávo vie, že chyba nie je
v mojom vysielaci.*

Budapešť 1982

Pre nedostatok financií časopis SME po 14-15. dvojčísle musel zaniknúť. Bolo to r. 1992. V prvom čísle bolo zastúpených 14, v 13. čísle 20 a v poslednom dvojčíse 26 autorov. Rukopis posledného dvojčísla bol hotový a zredigovaný ešte r. 1992, avšak vyšlo až r. 1997. Že prečo, to je odôvodnené v článku A. Kormoša Protiměšinový anachronizmus (SME/14-15, 178).

Záverom nech nás povzbudzujú známe slová Ľudovíta Štúra: „Neopúšťajme sa, bratia slovenskí! Toto musí byť teraz heslo sväte nášho života! Aby sme sa ale neopúšťali, musíme mať pevnú, nezlomnú dôveru k našim silám, k nášmu životu. Vtlačme si jeden každý do duše tú pravdu svätú, že nikto nám k šľachet-

nejšiemu, k vyššiemu životu nepomôže, jesli si nepomôžeme my sami. Lebo kto sám sa neopúšťa, nebude opustený.“

Pilišski Slováci

(Spieva sa na nápev známej pilišskej ľudovej piesne)

*Pilišski Slováci veselo spievali,
spev sa im ozýval po celom chotári.
/:Ale tiež aj za chotárom,
známi sú vo svete
po speve krásnom./*

*Pilišski Slováci na horách plakali,
chceli si zaspievať, ale im nedali.
/:Vstaňte smelo, paholáci,
neplačte, spievajte, pilišski Slováci./*

*Pilišski Slováci pokoja nemali,
praskali nebesá, skaly sa pukali.
/:Bráňme, ratujme si právo,
aby sme nežili na svete nadarmo./*

*Ked' si zaspievame v Pilišskej doline,
veru nás počujú na Veľkej rovine.
/:Spievaj, veselo si spievaj,
postav sa medzi nás,
kamarát, nemeškaj./*

*Pilišski Slováci na mórach ležali,
ale sa za živa pochovať nedali.
/:Spievaj, veselo si spievaj,
postav sa medzi nás,
kamarát, nemeškaj./*
Pilišsky Santov 17. júna 2007

ALEXANDER KORMOŠ

Len málokto dokument spoločných československých dejín vyvoláva dodnes toľko polemík ako Pittsburská dohoda. Práve dohoda, ktorú podpísali v máji 1918 zástupcovia Slovenskej ligy v Amerike, Českého národného združenia a Zväzu českých katolíkov, sa v medzivojnovom Československu stala vo vzťahu dvoch štátotvorných národov jedným z hlavných dlhodobých problémov a zároveň i príčinou nepreklenuteľných rozporov medzi slovenským autonomistickým hnutím a pragocentricky orientovaným politickým spektrom. Jej klauzuly zostali počas dvadsiatich rokov trvania česko-slovenského štátu fakticky obídené a v reálnom živote sa ich realizovalo minimum. Vlastná administratíva pre Slovenskú krajinu, zákonodarný snem, slovenčina ako úradný i vyučovací jazyk - to všetko stálo akoby na periférii záujmov dovtedajších ústredných vlád.

Nedostatočne riešená národnostná otázka v republi-

vštili Černovú a po večeri v kultúrnom dome sa od 20. hod. zúčastnili na príležitostnom programe v tunajšej veľkej sieni za účasti krojovaných zborov z okolia i širšieho stredného Slovenska.

Po návšteve Ružomberka odišla delegácia amerických Slovákov s Pittsburskou dohodou 29. mája do Turčianskeho Sv. Martina, kam ich pozvala Matica slovenská a mesto. Po privítaní Jozefom Škultétyom a starostom Fraňom navštívili jej zástupcovia národný cintorín a už na druhý deň vycestovali do Prahy. Tam ich prijal prezident Edvard Beneš a ministerský predseda Milan Hodža.

Začiatkom júna sa však vrátili späť na Slovensko, aby sa mohli zúčastniť na vyvrcholení ich návštevy - na oslavách 20. výročia podpísania Pittsburskej dohody a vzniku ČSR v Bratislave. 4. júna dopoludnia boli ako hostia prítomní na slávnostnom zjazde strany v bratislavskej Redoute, večer si zasa spoločne pozreli predstavenie v Slovenskom národnom divadle.

Program amerických Slovákov

a cesty Pittsburskej dohody na prelome mája a júna 1938

ke zasiahla Prahu naplno v roku 1938. Územné požiadavky nacistického Nemecka, Poľska i Maďarska a autonomistické tendencie Rusínov a Slovákov rozhodne neprispievali k pokojnej atmosfére v štáte. Dusné ovzdušie výrazne prospievalo snahám Hlinkovej slovenskej ľudovej strany, ktorá v tom čase stupňovala svoj politický boj horúčkovitou kampaňou za ústavné uzákonenie požiadaviek Pittsburskej dohody do najvyšších rozmerov. Symbolickú pečať tomuto úsiliu mala dať návšteva amerických Slovákov a pripravovaná veľká manifestácia, kde mal byť verejnosti prezentovaný jej originál.

Po tom, ako XX. kongres Slovenskej ligy v Pittsburghu v dňoch 28. - 29. apríla 1938 definitívne rozhodol o účasti amerických Slovákov na chystanej júrovej manifestácii, začali sa ľudáci intenzívne pripravovať na ich privítanie. Po organizačnej stránke vyvíjal v tomto smere značné úsilie najmä Karol Sidor, známy svojimi stykmi s poľským prostredím. Totiž práve v tunajšom severskom prístavnom meste Gdynia bol koncom mesiaca očakávaný príchod delegácie.

Záštitu nad privítaním prebral Spolok priateľov Slovákov mena Ľudovíta Štúra Feliksa Gwiżdza. Zúčastnil sa ho aj československý vyslanec vo Varšave Juraj Slávik a zástupcovia Klubu poslancov a senátorov HSLS pod vedením Jozefa Budaya. Po príchode loďou Batory dňa 27. mája 1938 sa delegácia amerických Slovákov odobrala cez Varšavu do pútnického miesta Čenstochová, kde jej mestská rada odovzdala dar pre Andreja Hlinku - zlatý štít s vygravírovanou poľskou orlicou a vyobrazením Matky Božej v striebre. Následne smerovali jej kroky už priamo do Ružomberka. Na železničnej stanici vedúcich delegácie v zložení Hletko, Hušek, Sloboda a Novák uvítal miestostarosta Holdoš a Karol Sidor. O 12. hodine boli prijatí u Andreja Hlinku, ktorému priniesli ukázať originál Pittsburskej dohody. Ten vzápätí predstrel hosťom list od T. G. Masaryka z roku 1929, kde ju prvý prezident ČSR (a mimochodom zostavovateľ jej textu) označil za falzum. Po krátkom rozhovore sa podával slávnostný obed. Poobede si delegáti prezreli ružombercké múzeum a pamätihodnosti mesta. Podvečer na-

Na nasledujúci deň bola ohlásená očakávaná manifestácia za „magnu chartu slovenského národa“, ako HSLS Pittsburskú dohodu honosne označovala. Už začiatkom júna ľudácky tlačový orgán Slovák ohlasoval: „Dňa 5. júna bude v Bratislave veľkolepé defilé slovenskej sily, mohutnosti a slovenského národného upovedomenia. Dňa 5. júna bude Bratislava naša!“ Slová o veľkoleposti akcie neboli slovami do vetra - zúčastnilo sa jej niekoľko desiatok tisíc ľudí z celého Slovenska. Pri tejto príležitosti HSLS musela pre veľký nápor účastníkov zabezpečiť viacero opatrení (Napríklad zorganizovala stravovanie a núdzové nocľahárne na Palisádach a v rímskokatolíckych ľudových školách na Deanerovej a Ružovej ulici. Ich služby mohol využiť ktokoľvek, kto sa preukázal odznakom alebo legitímáciou.)

Samotná akcia sa začala 5. júna o 9.00 poľnou svätou omšou na Námestí slobody, ktoré muselo byť až do 8. hod. ráno uzatvorené. Na jej priebeh dohliadalo 400 usporiadateľov s modrými páskami na rukávoch. Dav bol rozdelený na osem stanovísk, ktoré boli vyčlenené podľa regiónov. Po svätej omši „celý sprievod... najväčší, aký kedy Bratislava videla...“ sa na daný povel pohol na „vítazný pochod Bratislavou“. Na Hviezdoslavovom námestí vystúpil s prejavom starý a už ťažko chorý Hlinka, Buday, Tiso, Sidor a samozrejme aj americkí Slováci. Na tomto mieste zároveň ukázal Peter Hletko prítomným aj originál Pittsburskej dohody. Táto akcia bola v dovtedajšej histórii najpompejnější autonomistickou manifestáciou.

Po ukončení slávnosti americkí Slováci zotrvali ešte osem týždňov na Slovensku a zúčastňovali sa rôznych kultúrno-politických podujatí. Späť do USA sa vrátili na začiatku augusta. Hoci ich „misia“ a ani s ňou spojená manifestácia nepriniesli okamžitý efekt, programové body Pittsburskej dohody boli napokon čoskoro naplnené, i keď sa tak stalo už za veľmi nepriaznivých spoločenských okolností...

ANTON HRUBOŇ

KULTÚRA

dvojtyždenník závislý od etiky
Vydáva Factum bonum, spol. s r. o. - Adresa
vydavateľstva a redakcie: Sološnícká 41,
841 05 Bratislava. Tel./fax: 02/654 12 388.

Redakčná rada: Július Binder (predseda), Anton Hlinka, Richard Marsina, Tibor Kovalik (Kanada), Vladimír Kubovčík. - Šéfredaktor: Teodor Križka. - Cena jedného čísla je 29,- Sk (0,93 €) - Stánkový predaj: Mediaprint-Kapa, Pressegrasso, a. s. Objednávky na predplatné prijíma každá pošta a doručovateľ Slovenskej pošty. Objednávky do zahraničia vybavuje Slovenská pošta, a. s., Stredisko predplatného tlače,

Námestie slobody 27, 810 05 Bratislava 15, e-mail zahraničného predplatného: zahranična.tlac@slposta.sk - Telefonické predplatné: 02/54418102 alebo 02/54418091 - Registračné číslo 1810/97. - Nevyžiadané rukopisy nevraciam. E-mail: redakcia@kultura-fb.sk - www.kultura-fb.sk - Tento ročník vychádza s príspevkom Ministerstva kultúry SR - ISSN 1335-3470 (tlačené vydanie) ISSN 1336-2992 (online)

Rok stodvadsiateho výročia narodenia (1. 11. 2008.) a 58. výročia smrti (9. 11. 1950) niekdajšieho ružomerského farára Msgr. Jána Ferenčíka, nástupcu Andreja Hlinku a predsedu Ružomerského katolíckeho kruhu, podnikol odporcov jeho pamätnej tabule na budove bývalej ružomerskej fary k protestným listom, s ktorými sa obrátili na primátora mesta so žiadosťou o jej odstránenie. Keďže tabuľu inštaloval Ružomerský katolícky kruh pri príležitosti 110. výročia jeho založenia, primátor sa obrátil listom na jeho vedenie o potrebné stanovisko a zdôvodnenie jej osadenia. Na čo RKK zareagoval a podal toto písomné stanovisko:

Vážený pán primátor mesta Ružomberka, odpovedáme na Vaše požiadanie o písomné zaujatie stanoviska vo veci pamätnej tabule Mons. Jánovi Ferenčíkovi, vyjadrené v liste z 2. 6. 2008. Prečítali sme si aj priložené protestné listy proti tejto tabuli, ktoré na Vašu adresu poslali Mgr. František Blaho, predseda OV SZ-PB a Dr. Stanislav Chytka, český historik žijúci v Ružomberku a venujúci sa skúmaniu dejín prvého slovenského štátu. Nechceme posudzovať autorov, ako to urobil na našu adresu S. Chytka, keď záležitosť inštalovania tabule hodnotil buď ako „naivitu, hlúposť alebo úmysel“ (prídom mal na myslí „verejnú propagáciu nacizmu“, čo je jedným z absurdne prehnaných klíš obvinení, známych u nás z čias druhej polovice 40. a 50. rokov m. s. No aspoň v krátkosti musíme sa zmieniť o tom, že ideologickú orientáciu týchto ľudí jasne prezentuje skutočnosť, že ide o vysoko exponovaných členov Komunistickej strany, s ich extrémnym čechoslovakistickou i proticirkevnou orientáciou a ich protest nesie jasné stopy resentimentov ich politickej orientácie.

My sme však pri osadzovaní pamätnej tabule nemali na myslí politickú, ale iba duchovnú a kultúrnu záslužnosť tejto osobnosti pri zveľadovaní náboženského a kultúrneho života slovenského ľudu, ako o tom svedčia jeho knižné náboženské publikácie: *Buďte striezliví* (1929), *Pápež a pápežský štát* (1930), *Lurdská púť* (1933), *Kristus-Kráľ* (1934), *Manželstvo - právne smernice* (1935) *Smrť Jána Krstiteľa* (preklad z angličtiny) (1921) a osobitne cenná publikácia *Pamätnica prvého diecezálneho sjazdu v Levoči* (1923). Z latinčiny preložil aj pápežskú encykliku *O kresťanskej výchove*.

Mali sme tu na myslí aj jeho bohatú časopiseckú činnosť. Veď dvadsiť rokov redigoval veľmi obľúbený náboženský časopis *Svätá rodina* a literárny časopis *Rozvoj* i mládežnícky časopis *Plameň* r. 1943. Z jeho časopiseckých prác možno ešte vyzdvihnúť náboženské články: *Sv. Augustín, obraz - z jeho života* (Kultúra 1932, č. 2), *Vo víre svetonázorov, Kresťanská viera a mravouka* (Kultúra 1932, č. 7-8), *Výchovné systémy, Hnutie moderných žien* (Svoradov 1935, č. 7), *Vplyv náboženstva na mravnosť a spoločenský poriadok* (Svoradov 1936, č. 1) a článok *Pokoj* (Kultúra 1941 č. 12). Pútavé boli aj jeho pedagogické úvahy, ktoré uverejňoval vo všetkých ním redigovaných časopisoch, najmä v *Rozvoji* a *Plameni*.

Možno teda konštatovať, že ide o náboženskú a kultúrnu osobnosť primae classis, čo zaevidoval aj tzv. Reprezentačný lexikon Slovenska a Podkarpatskej Rusi z roku 1936 na str. 81-82 A v tomto duchu si pri príležitosti jeho storočnice narodenia pred dvadsiatimi rokmi spomenuli naň aj Katolícke noviny z roku 1988, č. 46.)

Primárnosť duchovného zamerania J. Ferenčíka sa jasne odzrkadlila aj v jeho funkcii profesora prvej slovenskej učiteľskej preparandie, kde pôsobil od roku 1919 a neskôr ako rektor a spirituál bohosloveckého učilišťa tiež v sídle Spišskej diecézy v Spišskej Kapitule. V tom čase zastával aj funkciu riaditeľa Ústrednej katolíckej kancelárie a neskôr aj funkciu spirituála vysokoškolských v známom bratislavskom katolíckom vysokoškolskom internáte, Svoradove. Svojou pracovitosťou sa zaraďuje medzi najaktívnejšie osobnosti Katolíckej cirkvi na Slovensku.

A o tom, aký bol výchovný program Jána Ferenčíka, môžeme naznačiť aj odcitovaním úryvku z jeho kázne, ktorú predniesol na omši v Spišskej Kapitule pri oslave 110. výročia otvorenia prvého slovenského učiteľského ústavu r. 1929, ako je zaznamenaná v Pamätnici tohto ústavu:

„Každý rok sa z tejto školy vysiela značný počet na úrovni času stojacich kultúrnych pracovníkov, takých, čo kladú základy celej kultúry spoločenskej a celostátnej. Šírením nábožensko-mravných kultúr ukážme, že sme verní nielen Rímu, ale aj štátu a

Ružomerský katolícky kruh píše primátorovi K Ferenčíkovým výročiam

národu, nielen náboženstvu, ale aj ozajstnej kultúre a tomu ozajstnému pokroku. A vtedy sa vyplní slovo Svätého písma, že sa pedagógovia a učelia, budú skviati ako hviezdy na modrine nebeskej.“

Prioritu tejto orientácie Jána Ferenčíka vyjadruje aj tzv. Pamätný spis, ktorý v mene biskupov Slovenska dňa 8. októbra 1945 predložil Predsedníctvu Zboru povereníkov najvyšší predstaviteľ Katolíckej cirkvi na Slovensku, arcibiskup Dr. Karol Kmeťko, ktorý v prvom bode protikatolíckeho ťaženia tých čias poukazuje na uváženie dvoch biskupov a asi 40-tich kňazov, kde okrem iných je uvedený aj Ján Ferenčík, Eugen Filkorn, Karol Körper, každý odsídnený na osem rokov žalára. Dr. Kmeťko ako znalec katolíckej mravouky a kazuistiky iste by sa nebol domáhal oslobodenia ani tu osobitne nami spomenutých kňazov, ak by to malo mravné vecné opodstatnenie, a nie iba politický revanš. Najlepšie to dokumentuje k protestným listom priložený oznam o „zadržaní čechoslovakistických občanov“, o čom sme presvedčení, že sa tak stalo na podnet Benešovej a široko rozvetvenej špiónažnej služby, doma i v zahraničí, zameriavajúcej sa na sledenie po predstaviteľoch slovenskej štátnosti, kde sa im kladie za vinu, že jeden bol „tajomníkom Hlinkovej strany“ a ďalší, že bol „členom, resp. poslancem parlamentu Tisovej vlády“. Toto nikto zo strany aktérov zadržania nemohol mať z vlastnej hlavy. A Eduard Beneš sa už vedel postarať o čo najťažšiu kriminalizáciu týchto slovenských ľudí. Veď podľa neho vojnovým zločincem bol i spisovateľ a správca Matice slovenskej Jozef C. Hronský! Lebo už sama divoká a neslýchaná politická konštrukcia „poslanec parlamentu Tisovej vlády“, alebo že bol niekto „tajomníkom Hlinkovej strany“, a to s ťa- by corpus delicti, sa mohlo zrodiť len v hlave a nenávisťnom srdci tohto českého politika nenávidiaceho aj Andreja Hlinku a jeho Ludovú stranu pre jeho nezlomné úsilie o národnú seberealizáciu Slovákov, na čo nadväzovalo takmer päťdesiatročné šírenie nenávisťi voči Hlinkovej strane, čiže „ľudákom“, produkovanej vtedy všelijakými čechoslovakistickými a komunistickými živlami, a teraz najnovšie aj ich citovanými ružomerskými pohrobkami.

O Tisovej vláde možno totiž hovoriť len za obdobie po legálnom vyhlásení autonómie, keď Tisovi prisúdili funkciu predsedu vlády, kým ho ilegálne nezosadil známy puč českých generálov. A neskôr do jeho zvolenia za prezidenta. S veľmi oklieštenou právomocou, keď už vonkoncom nemožno hovoriť o „vláde“ Jozefa Tisu a to ani len v ideovom zmysle slova, najmä po osudnej nedeli 28. júla 1940. Hitler si totiž na tento sviatočný deň pozval do Salzburgu slovenských predstaviteľov na čele s prezidentom Tisom a sám vykonal reštrukturalizáciu slovenskej vlády, a to z členov naposol opozičnej skupiny voči Tisovi. Hovoríť teda o období, čo nasledovalo po „Salzburgu“, ako o období Tisovej vlády, možno len s maximálnou dávkou diabolskej zlomyseľnosti. Napokon o ďalšej zlomyseľnosti podriaďo-

vania moci zákonodarnej moci výkonnej, ako sa krivo predstavovalo Slovensko svetu z českej strany, a čo vyplýva i z citovaného textu tzv. „zadržania“, už ani netreba osobitne hovoriť. Veď všetko, čo bolo proslovenské, bolo v českom poňatí nedemokratické a takto sa delil aj slovenský politický exil. Za demokratov sa sami seba pokladali iba ľudia čechoslovakistickej orientácie. A túto českú doktrínu rozširovali a presadzovali po celom západnom svete. Dostala sa teda i do citovaného textu, čo isto nebolo z americkej hlavy!

Nuž to, že antitabul'oví aktivisti zvolili si ako podklad svojho protestu práve tento dokument, najrukopalnejšie svedčí o ich sebareflexívnej neschopnosti. Veď je známe, že z čias uzurpovania moci takýmto silami, ku ktorým patrili a s veľkou pravdepodobnosťou ešte aj dnes patria spomenutí sťažovatelia, ak by sa bol niekto hlásil v tom čase k terajšiemu nášmu štátnemu znaku, bol by sa ocitol za mrežami aj na niekoľko rokov! Takéto bolo totiž deformovanie pravdy predstaviteľmi týchto komunisticko-čechoslovakistických sil, v čom zotrvačne ešte i teraz väzia až po úši.

Osudovým sa pre Jána Ferenčíka stalo vymenovanie za ružomerského farára po Andrejovi Hlinkovi, pretože táto funkcia bola spojená s takými oblasťami činnosti, ktoré Andrej Hlinka hravo vykonával, no pre ktoré on nemal dost' skúseností a bola mimoriadnou záťažou už beztak preťaženej jeho kultúrnej a edičnej činnosti, čo A. Hlinka nemal. Platí to najmä pre oblasť politiky, do ktorej bol vťahovaný ako poslanec, lebo Slovensko svetových zdelančov vtedy ešte nemalo. A v tomto ohľade sa Ján Ferenčík mohol dopustiť aj omylov. Ale oveľa väčších omylov sa dopustil aj aktéri SNP (máme na myslí mnohé a nezmyselné vraždy), no pritom sa rešpektuje jeho základná idea. Podobne sme presvedčení, že niekoľko pomýlených ústnych či písomných prejavov, ktorých sa mohol dopustiť v neprehľadnom víre doby, nemôže anulovať zvrchovane prevažujúce smerovanie celkovo pozitívnej činnosti ThDr. Jána Ferenčíka na Slovensku.

Osobitne pokladáme za potrebné zaujať stanovisko aj k článku Jána Ferenčíka, uverejnenom v Tatranskom Slováku, z 19. apríla 1940, na ktorý poukazujú i spomenutí autori listov, ale aj iní kritici vtedajšieho politického diania na Slovensku. Je známe, že každý človek je tak či onak ovplyvňovaný určitými objektívnymi danosťami. Pri Msgr. Jánovi Ferenčíkovi je to azda i podvedomý resentment starej rakúsko-uhorskej orientácie, ktorý spomína aj autor jeho hesla v známom Slovníku kňazských osobností na Slovensku. K takejto orientácii mohol azda prispieť aj jeho slovensko-nemecký pôvod (po matke, rodenej Parkerovej), a táto orientácia, pod silným cirkevným vplyvom dostávala aj určité črty kresťanského kozmopolitizmu. (Známe je, že jeho najväčšou ambíciou bolo získanie miesta cirkevného právnika v Rímskej rote.)

No vývin udalostí tridsiatych rokov ho zaskočil politicky dostatočne neorientovaného. Najviac ho tu však mohlo ovplyvniť i známe politické vyhlásenie

viedenského arcibiskupa Innitzera, pozitívne hodnotiaceho nástup Adolfa Hitlera k moci, čo však vtedy na Slovensku málokto vedel, že to bolo vynútené skupinami sfašizovaného viedenského „lumpenproletariátu“, ktoré pre známky jeho protinacistického odporu vytýkali okná na jeho rezidencii vo Viedni. A vtedy z nedostatočného poznania veci sa mohli u Jána Ferenčíka prejavovať aj stopy jeho tradičnej viedenskej orientácie, ako aj nových možností prebúdzajúcej sa nacionálnej slovensko-nemeckej sebarealizácie. No spoznajúc tvr-

postaral práve informátor o tejto Ferenčíkovej spolupráci s Knihom, spomenutý Martin Števec, ktorý po Jánovi Ferenčíkovi spravoval za čas ružomerskú faru.

Vážený pán primátor, sme presvedčení, že k tejto veci sme uviedli dostatočné vysvetlenie, aby sa záležitosť ďalej nerozmazávala, lebo my, jednoducho povedané, nemôžeme sa dať zastrážiť a ustúpiť nespravodlivosti, ktorá vyplýva hlavne z neznalosti a z nekomplexného posudzovania vecí, a ako odpoveď na tvrdošijné pokračovanie v tejto kauze rozvineme adekvátne odvetné opatrenia vo vzťahu k aktérom nezmyselných vražd, ktoré sa páchali pod egidou SNP, ktorým sa v meste dostalo veľkého spoločenského uznania, a v čom sme ustúpili v dobrej snahe zachovať pokoj v zmysle klasickej zásady quieta non movere (čiže nehybať s tým, čo je už na pokoji).

Povážlivosť tejto veci je zo strany citovaných odporcov ešte o to ominóznjšia, že odstránenie tejto tabule malo by sa uskutočniť na 120. výročie narodenia Jána Ferenčíka, čo by sa malo azda chápať ešte aj ako pozdrav k približujúcemu sa 60. výročiu komunistického puču, ktorý priniesol utrpenie tisíckam úplne nevinných ľudí prenasledovaných pre ich náboženské presvedčenie, za ktorým stáli práve ľudia typu týchto malkontentov.

Napokon chceme sa vyjadriť aj k tvrdeniu o tom, že za článok (asi v Tatranskom Slováku) bol Ján Ferenčík „na nariadenie pápeža“ vyňatý zo zoznamu „prelati domesticí“, čím nás predstaviteľia organizácie protifašistických bojovníkov veľmi prekvapili, lebo titul monšiorových prelátov sa môže odňať iba za vážny morálny delikt jeho nositeľa, nie za dajaký politický článok!

Preto ak nám autori listu, v ktorom uvádzajú tento prípad, nepodložia vecným dokladom pápežovho nariadenia o Ferenčíkovom vyňatí zo zoznamu „domestikovaných“ prelátov, budeme musieť považovať tento argument len za pufutovaniahodnú dôkazovú lož. Vec sa totiž má tak, že „monšioroví prelátí umierajú s pápežom“, ktorý tento titul niekomu udelil, v danom prípade bol to Pius XI. Ak teda dotýčaný nositeľ tohto titulu nepožiadala o obnovenie titulu nového pápeža, totiž Pia XII., do zoznamu sa už nemusel zaradiť. To je totiž aj prípad prezidenta ThDr. Jozefa Tisu.

Z uvedených dôvodov nemôžeme súhlasiť s vágnymi námietkami autorov na odstránenie pamätnej tabule. V blízkej budúcnosti však pripravujeme diskusiu nielen k uvedenej problematike, ale aj k obdobiu roku 1944 i k osobám, ktoré mali v tomto čase vplyv na život v meste a okolí, kde budú zaujímať stanoviská aj renomovaní historici, nezaťažení komunisticko-relativistickým hodnotením skutočnosti, čiže nie hysterici zovšeobecňujúci polopravdy ba aj vyložené nepravdy. Nemôžeme súhlasiť, aby spoločenské vedomie v meste naďalej ovplyvňovali ľudia, čo na politickú objednávku niektorých opozičných ideologických zoskupení z komunistickej minulosti snažia sa znevaziť všetko, proti čomu za štyridsať rokov mocensky tak brutálne postupovali. Ide totiž o našu nekomunistickú minulosť, ktorá je trňom v päte bývalým komunistickým aktérom a ich súčasným pohrobkom. Preto máme morálne právo hájiť aj osobnosti, ktoré sa zaslúžili o kultúrny a všestranný rozvoj nášho mesta a nejde len o J. Ferenčíka, lebo po úspešnom ťažení voči nemu, by našim mlčaním na rad mohol prísť aj biskup Ján Vojtaššák, veľká obeť ich komunistickej zlovoľe, ktorého busta tak isto stojí na verejnom priestranstve nášho mesta. (Lebo Ján Vojtaššák komunistický súd odsúdil až na tridsať rokov väzenia, teda ešte oveľa viac než Ján Ferenčík! A o to by teda táto ľudia mali ešte väčší dôvod úsilia aj o jeho odstránenie.)

Veríme, že na vyjadrenie tohto nášho stanoviska bude nám v zmysle terajšieho Tlačového zákona poskytnutý priestor i v mestskej televízii, tak ako ho nedávno dostala aj naša ideologická opozícia.

Dávajúc Vám, vážený pán primátor, na vedomie toto naše stanovisko, ostávame s úctivým pozdravom:

RUŽOMERSKÝ KATOLÍCKY KRUH